

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / kasvatus- ja perhetyö

Kurkinen Anne

ÄIDIN KRIISI LAPSEN SIJOITUKSESSA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

KURKINEN , ANNE

Opinnäytetyö

Työn ohjaaja

Toimeksiantaja

Maaliskuu 2012

Avainsanat

ÄIDIN KRIISI LAPSEN SIOITUKSESSA

47 sivua + 2 liitesivua

Nurmi Merja, lehtori

Lappeen Ryhmäkodit Oy, Lapsi- ja nuorisokoti Toivola

huostaanotto, kriisi, tunteet, sosiaalityö

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa äitien tunteita ja kokemuksia lastensa huostaanottoprosessissa ja elämässä huostaanoton jälkeen. Työn tarkoituksena oli tuoda esille kriisiä, jota äidit ovat tunteneet tilanteessa, jossa lapsi sijoitetaan pois kotoa. Työssä on selvitetty myös, miten äidit ovat vaikeasta elämäntilanteestaan selvinneet ja mikä heitä on auttanut selviytymään. Aihetta on käsitelty sosiaalityön tarkoitus ja tavoitteellisuus huomioon ottaen. Tavoitteena oli, että huostaan otettujen lasten vanhemmat tulisivat kohdatuksi yksilöllisesti, heidän elämäntilanteensa ja tunteensa yhä enemmän huomioiden.

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Työssä on haastateltu kolmea äitiä. Jokainen äideistä on kertonut oman kokemuksensa lapsensa huostaanotosta. Haastattelut on toteutettu avoimina yksilöhaastatteluina. Haastatteluiden kautta on pyritty selvittämään äitien omia ajatuksia, kokemuksia, tunteita ja odotuksia.

Tutkimuksessa ilmeni, että lapsen huostaanotto on kriisi, joka vaikuttaa monin tavoin äidin elämään. Äidit kokivat huostaanoton yhteydessä ja sen jälkeen monia voimakkaita tunteita.

Oman lapsen huostaanotto on kipeä ja koskettava asia. Äidit tarvitsevat selviytyäkseen tukea ja apua. He tarvitsevat kuuntelijaa ja tunteidensa vastaanottajaa. Äidit odottivat sosiaalityöltä avoimuutta ja rehellisyyttä. He toivoivat, että huostaanottoon liittyvät asiat kerrotaan niin, että vanhempi ymmärtää, mistä on kysymys. Äidit odottivat selkeää tietoa siitä, mitä huostaanotosta seuraa lapselle ja heidän vanhemmuudelleen. Näin ei ollut äitien kokemusten perusteella tapahtunut. Ennen kaikkea äidit odottivat sosiaalityöltä kuuntelijaa ja vaikean elämäntilanteensa ymmärtäjää.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

KURKINEN, ANNE

Mother's Crisis in Child's Placement

Bachelor's Thesis

47 pages + 2 pages of appendices

Supervisor

Nurmi Merja, Senior Lecturer

Commissioned by

March 2012

Keywords

custody, crisis, emotions, social work

The purpose of the study was to examine the feelings and experiences of mothers during and after the process of custody. The meaning of the study was to investigate the crisis that mothers go through when their child is taken into custody. In the study it has been examined how the mothers survived the difficult life situation and what helped them to survive. The subject has been examined considering the purposes and the targets of social work. The goal was for us, the professionals, to be able to meet the parents under the custodial process individually and taking their emotions better into consideration.

The study is qualitative. Three mothers have been interviewed during the study. Each of them has told their own personal experience of the custodial process. The interviews were carried out as individual open interviews. Through these interviews the thoughts, experiences, feelings and expectations of these mothers have been examined.

It was found in the investigation that the process of custody is a crisis that affects the life of the mothers in many ways. The mothers felt many strong feelings during and after the process of custody.

The custody is a painful and emotional process. To survive the process the mothers need help and support. They need someone to listen and accept their feelings. The mothers expected the social workers to be honest and open in their work. They wished that the information would be communicated to them in a way that they understand what it is going on. The mothers expected clear information about the consequences of the custodial process to their children and their parenthood. According to the interviews this hasn't been realized. Especially the mothers expected social workers to listen and understand them in their difficult situation.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	SOSIAALITYÖN TAVOITTEET	7
2.1	Sosiaalityön prosessi	7
2.2	Sosiaalityön eettisyys ja ammatillisuus	8
3	LASTENSUOJELU	10
3.1	Sijaishuolto	11
3.2	Avohuollon tukitoimet	12
3.3	Lapsen kiireellinen sijoitus	12
3.4	Huostaanotto	13
3.5	Lastensuojelutarpeen taustalla olevat elämänkriisit	14
4	KRIISIREAKTIOT	14
4.1	Vanhemman kriisireaktiot huostaanottoprosessissa	16
4.2	Kriisireaktiot ja tunteiden kohtaaminen	18
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
5.1	Aikaisemmat tutkimukset	21
5.2	Tutkimuksen taustaa	23
5.3	Tutkimuksen tarkoitus	24
5.4	Tutkimusmenetelmä	25
5.5	Aineiston kerääminen	25
5.6	Aineiston analysointi	26

6	ÄIDIN ÄÄNI, ELI VASTAUKSIA ESITTÄMIINI KYSYMYKSIIN	27
6.1	Kokemuksia lapsen sijoituksesta	28
6.2	Tunteet joita äidit ovat kokeneet	29
6.3	Apu ja tuki huostaanottotilanteessa ja sen jälkeen	30
6.4	Selviytyminen elämässä eteenpäin	31
6.5	Kokemuksia sosiaalityöstä	32
6.6	Vertaistuki	34
6.7	Kokemuksia ja odotuksia lastensuojelulaitokselta	37
7	JATKOTUTKIMUSAIHEET	39
8	POHDINTAA	39
	LÄHTEET	41
	LIITTEET	
	Liite 1. Tutkimuslupa-anomus	
	Liite 2. Suostumuskaavake	

1 JOHDANTO

Kun lapsi otetaan huostaan lastensuojelullisin toimenpitein ja hän sijoittuu asumaan kodin ulkopuolelle, vanhempien osa on tuolloin olla lapsen taustalla - olemassa ja vaikuttamassa sieltä hänen kasvatukseen ja elämään. Vanhemmuudesta jää tuolloin pois jotakin hyvin oleellista: arkivanhemmuus ja arki aika lapsen kanssa.

Kiinnostukseni vanhempien kokemuksiin lapsen huostaanottovaiheessa ja sen jälkeen on tullut työni kautta. Olen tavannut työssäni vanhempia kyseisissä elämäntilanteissa. Vanhemmat ovat tuoneet esille tunteitaan, joita he huostaanottovaiheessa ja sen jälkeen ovat kokeneet. Vaikka vanhemmat ja heidän voimavaransa asioiden käsittelyyn ovat olleet erilaisia, yhteistä heillä on ollut huostaanotosta aiheutuneet voimakkaat tunteet.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuoda esille näkökulmaa kriisiin, jota vanhemmat tuntevat vaikeassa elämäntilanteessaan silloin, kun lapsi huostaan otetaan ja sijoitetaan pois kotoa. Haastattelen työssäni kolmea äitiä, joilla jokaisella on kokemus lapsensa huostaanotosta. Haastattelemillani äideille on yhteistä, että heidän lapsensa ovat sijoittuneet lastensuojelulaitokseen. Näin äideillä on samanlainen kokemus ja lähtökohta haastatteluilleni on siten yhdenmukainen. On syytä huomioida, että jos äideillä olisi kokemus lapsen sijoittumisesta esimerkiksi sijaisperheeseen, haastatteluissa voisi tulla esille erilaisia näkemyksiä ja kokemuksia sekä huostaanotosta että elämästä sen jälkeen.

Olen pyrkinyt käsittelemään aihetta äidin näkökulmasta. Tarkoitukseni on ollut tuoda esille äidin tunteita ja kokemuksia lapsen huostaanotosta sekä sen jälkeisestä elämässä selviytymisestä. Käsittelen aihetta ottaen huomioon sosiaalityön tarkoituksen ja tavoitteellisuuden.

Viitekehystenäni on, että me, jotka kohtaamme sosiaalialantyössämme huostaanotettujen lasten vanhempia, kykenisimme kohtaamaan heidät yksilöllisesti heidän elämäntilanteensa ja tunteensa yhä enemmän huomioiden. Tavoitteenani on, että työssämme korostuisi vanhemman kuuleminen ja sen myötä ymmärrys siitä, että jokainen ihminen - jokainen vanhempi, on ainutlaatuinen ja oman elämänsä asiantuntija. Tehtävämme on auttaa ja tukea silloin, kun apuamme tarvitaan.

2 SOSIAALITYÖN TAVOITTEET

Sosiaalityön tavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen. Sosiaalityö on muutostyötä jonka tehtävänä on puutteellisten sosiaalisten olojen ja vaikeiden elämäntilanteiden parantaminen. Sosiaalityön tehtävänä on myös vähävoimaisten yksilöiden ja ryhmien toimintaedellytysten, osallisuuden ja elämänotteen vahvistaminen. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 23–24.)

Sosiaalialan työ perustuu ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteisiin. Sosiaalityön asiantuntemus saa edellytyksensä ja voimansa siitä kokemuksesta, joka syntyy yksittäisten ihmisten ja ryhmien kanssa työskentelyssä. (Kananoja ym. 2010, 24–25.)

Sosiaalityön keskeinen sisältö ja osaaminen perustuvat ammatin yhteiskunnalliseen tehtävään sekä siihen kuuluvaan kykyyn tunnistaa, analysoida ja käsitellä erilaisia sosiaalisia kysymyksiä ja ihmisten elämäntilanteisiin liittyviä sosiaalisia tekijöitä. (Kananoja ym. 2010, 27.) Sosiaalityön asiakkuus saa alkunsa kun ihminen on elämänsä solmukohdassa (Pohjola 2010, 59). Asiakkaaksi tullessaan ihminen joutuu jäsentämään omaa vaikeutunutta elämäntilannettaan ja suhdettaan palvelujärjestelmään. Asiakkaan toiveena voi alussa olla pelkästään se, että joku välittäisi ja olisi kiinnostunut hänen asioistaan. Tulevaisuuteen tähtääminen akuutin ja vaikean tilanteen ohi saattaa olla ylivoimaisen vaikeaa. (Niskala 2010, 288.)

2.1 Sosiaalityön prosessi

Sosiaalityön prosessi voi muodostua eripituisista yhteistyösuhteista joissa ammatillinen yhteistyö voi jatkua läpi elämän, jopa seuraavaan sukupolveen saakka. Yhteistyösuhteen kesto ei ole ammatillisuuden kannalta oleellista. Oleellista on tapa ja sisältö jolla työtä tehdään. (Kananoja 2010, 135.)

Sosiaalityön prosessissa on kaksi keskeistä elementtiä, jotka vaikuttavat työskentelyyn olennaisella tavalla. Toinen on yhteistyösuhte asiakkaan ja työntekijän välillä. Toinen liittyy asiakkaan ja työntekijän näkemykseen lähtökohtatilanteesta - yhteiseen arviointiin siitä, mihin tekijöihin työskentelyllä haetaan muutosta ja minkälaisin muodoin.

Lähtökohtatilanteen kartoitus ja tilannearviointi ovat olennainen osa sosiaalityön prosessia. Prosessin olennainen osa on myös työntekijän ja asiakkaan yhteinen ymmärrys siitä mihin keskusteluilla pyritään ja mitä asiakkuus tarkoittaa. (Kananoja 2010, 136.)

Työskentelyn tavoitteista tulee käydä mahdollisimman avointa keskustelua. Avoimet ja selkeät työskentelyn pelisäännöt muodostavat hyvän pohjan muutostyölle. Näin on erityisesti silloin kun eri osapuolten näkemykset tavoiteltavasta tilanteesta ovat erilaiset. Työntekijän on tärkeää tuntea asiakkaan odotukset ja asiakkaan on tärkeää ymmärtää oman osuutensa prosessissa ja siitä mitä työntekijä häneltä odottaa. (Kananoja 2010, 136–137.)

Aina sosiaalityötä ei tehdä yhteisen selkeästi sovitun prosessin mukaisesti. Asiakkaalla voi olla myös mahdollisuus ottaa yhteyttä sitä tarvitessaan. Sosiaalityöntekijä seuraa asiakkaan tilanteen kehittymistä ja ryhtyy toimenpiteisiin sitten, kun siihen on aihetta. Tällainen yhteistyö on perusteltua silloin, kun avuntarve on ainoastaan tilapäinen. (Kananoja 2010, 137.)

Sosiaalityölle on ominaista yksilöllisyys ja jokaisen asiakkaan elämäntilanteeseen sopeva työskentely. Työssä otetaan huomioon asiakkaan yksilölliset tarpeet ja voimavarat joiden pohjalta asetetaan työn tavoitteet. Jokainen tilanne on ainutlaatuinen ja jokainen edistysaskel ponnistaa omista lähtökohdistaan. (Kananoja ym. 2010, 134.)

Asiakkaan ongelmatilanne on avun tarpeen lähtökohta. On muistettava, että ongelma on vain osa asiakkaaksi hakeutuneen ihmisen elämää. Asiakasta ei saisi nähdä pelkätään hänen ongelmansa kautta. Ihminen tulee kohdata ihmisenä, oman arkensa itsenäisenä toimijana. Asiakkaan todellinen osallisuus ja subjektius perustuvat siihen, että hänet ymmärretään oman elämänsä asiantuntijana. (Pohjola 2010, 56, 59.) Työ perustuu olettamukseen, että lähes jokaisella ihmisellä on mahdollisuuksia etsiä ja löytää ratkaisuja ongelmiinsa. Ihmisellä tulee olla valtaa vaikuttaa elämäänsä ja elinoloihin. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 132.)

2.2 Sosiaalityön eettisyys ja ammatillisuus

Sosiaalialalla on erityinen asema sekä etiikkaan että ihmisoikeuksiin. Sosiaalialalla, sekä julkisen sektorin toiminnassa lainsäädäntö ja toiminnan laillisuus ovat tärkeitä.

Ne liittyvät yhteiskunnan demokraattisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen. Silloin kun joudumme puuttumaan asiakkaan oikeuksiin, on toiminnan oltava ehdottomasti lakiin perustuvaa. Laillisuus ei tarkoita samaa kuin eettisyys, eikä lainmukaisuus aina takaa oikeudenmukaisuutta. Laki voi antaa harvoin suoraa vastausta ihmissuhdetyön kipeisiin pulmiin. Sen sijaan ammattietiikka ohjaa valintoja sosiaalialan kaikessa työssä. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet, 5.)

Sosiaalialalla ammattieettiset ohjeet ja periaatteet ohjaavat ammattilaisen toimintaa arjessa. Eettisten periaatteiden tehtävänä on muistuttaa sosiaalityön perimmäisestä tavoitteesta eli heikko-osaisten tai muuten apua tarvitsevien tukemisesta. Eettisyys auttaa näkemään ihmisen arvokkuutta ja kehitysmahdollisuutta sielläkin, missä ne usein yhteiskuntapoliittisesti unohdetaan. Sosiaalialan työn eettisiä periaatteita ovat: ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäisyys ja elämänhallinta, syrjintä ja väkivallan vastustaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, asiakkaan yksityisyyden suojaaminen, asiakkaan osallisuus ja asiakkaan itsemääräämisoikeus. (Mäkinen ym. 2009, 18.)

Eettisesti kestävä toiminta toteuttaa työn arvoja sekä moraalia, ja sen tulee olla sopu-
soinnussa lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa määriteltyjen oikeuksien kanssa. Eettisesti hyvä käytäntö kunnioittaa jokaisen ihmisarvoa ja ainutlaatuisuutta. Se edellyttää yksilöllistä perehtymistä ihmisen elämäntilanteeseen ja työtapaa, jossa annetaan tilaa ihmisen omalle ominaisuudelle ja vahvistetaan hänen edellytyksiään ottaa vastuuta omasta elämästään, ratkaisuihistaan ja teoistaan. (Kanaoja 2010, 122.)

Kun ihmisestä tulee oman alansa asiantuntija, hänestä tulee myös ammattialansa arvojen tuntija ja toteuttaja. Ammatillisuus saa samalla kehikon, johon myös arvot kuuluvat erottamattomasti. Jos omat arvot ovat ristiriidassa ammatin arvojen kanssa, ammattietiikka antaa turvan toimia oman ammattitaitonsa ja ammattikäsitteensä mukaisesti. Ammattietiikka turvaa sen, että muistamme asemamme ihmisten elämän tukijana ja säilytämme suhteellisuudentajumme omaan toimintaamme nähden. Tällöin esimerkiksi yhteiskuntasopimuksen suoma vallankäyttö tai puuttuminen ihmisten arkeen ei pääse riistäytymään pakkovallaksi tai mielivallaksi. (Mäkinen ym. 2009, 180.)

Sosiaalialan työn keskeinen kysymys on kenellä on valtaa ja miten sitä käytetään vastuullisesti. Luomalla asiakkaan kanssa yhdessä hänen prosessiaan mahdollistamme hänen voimavarojensa kasvamisen. Voimaantuessaan asiakas saa valtaa ohjata omaa

elämäänsä. Keskeistä tämän onnistumisessa on asiakkaan motivointi muutokseen. Asiakasta kuunnellaan ja hänen kanssaan selvitetään millaisiin tavoitteisiin tämä on itse valmis sitoutumaan. (Mäkinen ym. 2009, 133–135.)

Jokainen ihminen elää omaa tarinaansa ensimmäistä kertaa ja ikiomalla tavallaan, vaikka elämä kulkeekin joskus samankaltaisissa maisemissa toisten ihmisten kanssa. Ihminen on oman elämänsä satuttama ja sen johdosta lause ”minä ymmärrän miltä sinusta tuntuu” on väistämättä väärä. Kukaan ei ole elänyt toisen kokemaa hetkeä eikä toisen kärsimystä hänen puolestaan. Jos automaattisesti turvaudumme ”yleisen ymmärtämisen” menetelmään, se estää kivuliaan mutta usein myös luovan hämmennyksen, jossa suostumme siihen, ettemme hallitse toisen kertomusta, vaan edessämme avautuu radikaalisti uusia kysymyksiä. Ymmällään ollessaan joutuu viipymään itselleen oudossa maisemassa kummallisten asioiden ja tarinoiden äärellä. Voisi olla hyvin hedelmällistä, jos voisi sanoa asiakkaalleen – ainakin omassa mielessään – tähän tapaan: En ymmärrä, mistä puhut. Olen tietämätön tässä tilanteessa. Haluan kuitenkin pysyä sinun kanssasi ja odottaa mitä meidän kohtaamisestamme voi syntyä. (Lindqvist 2002, 111, 115.)

Nopea ja rutiininomainen ymmärtäminen on oikeastaan kohtuuttomuutta, jossa toimitaan sellaisen oletuksen pohjalta, että jossakin on valmiina se tieto ja esiymmärrys jonka ansiosta esimerkiksi asiakkaalle voi kuvata ja tulkita hänen maailmaansa, ongelmansa ja tarpeensa. Tällöin ammattilainen ottaa haltuunsa toisen ihmisen ennen kuin tällä on ollut mitään mahdollisuutta asettua tilanteeseen ja avata omaa tarinaansa omien kokemustensa kautta. Jos autettava on taipuvainen riippuvuuteen ja auktoriteettiuskoon, voi pahimmillaan olla että hän omaksuu auttajiltaan joukon uusia määritelmiä itsestään. Tällaisessa kohtaamisessa työntekijä kasvattaa lähinnä omaa valtaansa. (Lindqvist 2002, 110.)

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan, kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Lastensuojelutarpeen selvittäminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Kyse on tuolloin lastensuojelutyöstä, jota

tehdään lastensuojelun sosiaalityössä, kun lapsi tai nuori on asiakkaana. (Mitä on lastensuojelu? 2010.)

Lastensuojeluasiakkuuden alkaessa lapsen tai nuoren tilanteesta tehdään selvitys. Siinä selvitetään ja arvioidaan lapsen suojelun ja tuen tarvetta, sekä vanhempien mahdollisuuksia vastata niihin. Selvitys tehdään siinä laajuudessa kuin tilanne vaatii ja se on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Sosiaalityöntekijä vastaa selvityksen teosta. Selvitys tehdään yhteistyössä lapsen ja hänen vanhempiensa, sekä mahdollisesti muiden lapselle läheisten ihmisten kanssa. Selvityksen tarkoituksena on luottamuksellisen asiakassuhteen luominen. Se on asiakkaiden kuuntelemista ja heidän osallistamistaan lapsen ja oman tilanteensa arvioimisessa. (Lastensuojelutarpeen selvitys 2007.)

Lapsen siirtyminen sijaishuoltopaikkaan tulee valmistella sekä toteuttaa suunnitelmallisesti. Sijoitusvaiheessa sosiaalityöntekijä kartoittaa lapsen ja hänen perheensä kanssa heidän tarpeitaan ja etsii siten sopivaa sijaishuoltopaikkaa lapselle. Työntekijä voi joutua kokoamaan lasta ja hänen perhettään koskevia tietoja useilta tahoilta, ja tämän pohjalta arvioimaan ja tekemään päätökset sijaishuoltopaikasta. Koska huostaanotto ja lapsen sijoittuminen kodin ulkopuolelle on kriisi, työntekijän vaativa tehtävä on suunnitella miten hän pystyy toimimaan siten että lapsi, hänen vanhempansa, ja mahdollisesti jotkut läheiset saavat tukea. (Kananaja ym. 2010, 189.)

3.1 Sijaishuolto

Salmela (2010, 44–45) toteaa tutkimuksessaan, että sijaishuollon osalta vanhempien henkilökohtainen prosessi on yksilöllinen. Asiakkaan yksilöllinen huomioiminen on tärkeää ja tätä myöten myös tuen tarpeet ovat erilaisia. On tärkeää että vanhemmat voivat kokea lapsensa tai lapsiensa olevan hyvässä hoidossa. Vanhemman hyväksyttyä sijoituksen hän mahdollisesti ymmärtää paremmin myös sijaishuollon tuoman hyödyn lapselleen, ja osaa näin käsitellä siihen liittyviä tunteitaan. Keskustelut ja hyvä vuorovaikutus laitoksen henkilökunnan kanssa on koettu tärkeänä, vaikka tutkimuksen vanhemmat eivät olleet suoraan nimenneet keskusteluista saatuja hyötyjä.

Lapselle tärkeiden ihmissuhteiden turvaaminen sijaishuollon aikana ilmaistaan lastensuojelun 54. §:ssä. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita läheisiä henkilöitä. Nämä voivat myös vierailla hänen luonaan tai lapsi voi vierailla

sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Lapsella tulee olla oikeus pitää hänelle tärkeisiin ihmisiin yhteyttä myös puhelimella, kirjeitse, tai muulla tavoin. Sijaishuoltopaikan etäisyys ei saa tulla yhteydenpidon esteeksi. (Kananaja ym. 2010, 189.)

3.2 Avohuollon tukitoimet

Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti avohuollon tukitoimena perhehoitoon tai laitoshuoltoon maksimissaan kolmeksi kuukaudeksi. Sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen yhteydessä lapsen huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät huoltajalla. Huoltajalla on myös oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Sijoitukseen avohuollon tukitoimena ei voida ryhtyä tai sitä ei voi jatkaa, ellei huoltaja anna suostumustaan tai kieltää sijoituksen järjestämisen. (Avohuolto 2010.)

Avohuollon tukitoimena järjestettävän sijoituksen lähtökohta on lapsen ja hänen perheensä kuntouttaminen, ei pitempiaikainen sijoitus kodin ulkopuolelle. Jos lapsen sijoituksen tarve jatkuu yli kolme kuukautta, on selvittävä sijoituksen jatkumisen edellytykset ja sen vaihtoehdot kuten mahdollinen sijaishuollon tarve. Jos avohuollon sijoitusta jatketaan, on tilanne arvioitava uudelleen jälleen kolmen kuukauden kuluttua. (Avohuolto 2010.)

3.3 Lapsen kiireellinen sijoitus

Lapsen ollessa välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, lapselle tehdään kiireellinen sijoitus (LsL 38. §).

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon, taikka järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Edellytyksenä kiireelliselle sijoitukselle on, että kodin olosuhteet tai puutteet huolenpidossa välittömästi vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä, tai että lapsi muutoin on kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Yleensä tilanne on akuutti, jolloin asiaa ei voida tilanteen tai lapsen edun huomioon ottaen enemmälti selvittää, vaan on ryhdyttävä välittömästi lapsen kiireelliseen sijoitukseen. Tämän jälkeen tilannetta voidaan selvittää rauhassa. (Räty 2007, 217–218)

Kiireellinen sijoitustarve voi perustua kodin olosuhteissa oleviin akuutteihin ongelmiin, tai esimerkiksi lapsen hoidosta vastuussa olevien aikuisten käyttäytymiseen tai menettelyyn. Kiireellisen sijoituksen tarve voi myös perustua lapsen omaan käyttäytymiseen tai hänen elämäntapoihinsa. Mikäli lapsi omalla käyttäytymisellään aiheuttaa välittömän vaaran ja siten kiireellisen sijoituksen tarpeen syntymisen, voidaan lapsi sijoittaa kiireellisesti. Lapsi voi olla itsetuhoinen, käyttää päihteitä, syyllistyä rikoksiin, tai muulla tavoin menetellä siten että hänen voidaan arvioida tarvitsevan välittömästi kiireellistä hoitoa ja sijoitusta. Edellytyksiä kiireelliselle sijoitukselle ei ole jos lapsen sijoitus voidaan hoitaa esimerkiksi avohuollon tukitoimien avulla. Jos lapsen ja perheen tilanne voidaan turvata jatkossa tukitoimin, voidaan lapsi palauttaa kotiinsa yleensä jo muutaman päivän sisällä. (Räty 2007, 217–218.)

3.4 Huostaanotto

Huostaanotto on viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se on toimenpide, jossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin ja toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheen itsemääräämisoikeuteen. Huostaanotto on siten oikeusturvakysymys sekä lapsen, perheen, että työntekijöiden kannalta. (Huostaanotto 2007.)

Huostaanottoon ryhdytään vain jos kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Lisäksi huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet osoittautuvat riittämättömiksi, tai ne eivät ole olleet sopivia tai mahdollisia. (Huostaanotto 2007.)

Huostaanotolle tulee olla lain mukaiset edellytykset. Valmistelussa arvioidaan muun muassa lapsen kasvuolosuhteita, lapsen etua, lapsen elämäntavan vahingollisuutta, sekä avohuollon tukitoimia. (Huostaanoton prosessi 2007.)

Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee huomioida lapsen tarpeet ja huostaanoton perusteet. Huostaanottoprosessissa tehdään asiakassuunnitelma yhteistyössä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Suostumukseen perustuvassa huostaanotossa tehdään kirjallinen päätös huostaanotosta ja sijaishuoltoon sijoittumisesta. Jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa eivät vastusta huostaanottoa sen valmistelee sosiaalityöntekijä ja

päätöksen tekee johtava viranhaltija. Jos huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa, on johtavan viranhaltijan tehtävä siitä hakemus hallinto-oikeudelle. (Huostaanoton prosessi 2007.)

3.5 Lastensuojelutarpeen taustalla olevat elämänkriisit

Bardy (2011, 41) kirjoittaa lastensuojelutarpeen taustalla voivan olla tavallisia elämänkriisejä tai poikkeuksellisen koettelevia oloja ja erityisen vaativia tilanteita. Pieni ydinperhe on helposti haavoittuva. Sitä voivat koetella parisuhteissa, lapsuudessa ja vanhemmuudessa tapahtuneet muutokset. Tilapäinen uupumus tai yllättävät kriisit voivat lyhytkestoisesti suistaa perheen pois raiteiltaan. Toistuvasti kriisiytyvissä perhetilanteissa lastensuojelu voi kulkea matkassa koko lapsuuden ajan, vielä seuraavaankin polveen. Lapsen turvattomuus, laiminlyönti ja pahoinpitely kietoutuvat monisyisin tavoin esimerkiksi vanhempien päihteidenkäyttöön, mielenterveysongelmiin, rikoksiin tai parisuhteen väkivaltaisiin ristiriitoihin.

Sinkkonen (2001, 163, 167) pohtii, milloin kodin olosuhteet vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä jonkin verran ja milloin vaara on vakava. Sinkkonen toteaa, että näkökulmasta riippuen huostaanottojen kynnystä voidaan pitää joko liian matalana, tai liian korkeana. Hän on tavannut joitakin tapauksia, joissa huostaanotto olisi voitu välttää ja viranomaisen on voitu katsoa toimineen hätiköidysti. Sinkkonen jatkaa myös pystyvänsä suoralta kädeltä siteeraamaan ainakin kolmekymmentä tapausta, joissa huostaanottoa viivytettiin tarpeettomasti ja mistä aiheutui lapsen psyykkiselle ja joskus fyysisellekin hyvinvoinnille huomattavaa ja joskus pysyvää haittaa. Joskus biologiset vanhemmat yksinkertaisesti katoavat maisemista ja heidän olinpaikkansa on tuntematon. Osa heistä alkoholisoituu tai ei pääse irti huumeista, osa sairastaa vaikeaa kroonista psyykkistä sairautta, eikä siten pysty huolehtimaan itsestäänkään.

4 KRIISIREAKTIOT

Kun ihminen tuntee olevansa pulassa tai kohtaamassa rikkoutumista ja menetystä, myös elämän vahvimmat voimat ovat läsnä. Ne nousevat ihmisestä itsestään ja tulevat esiin voimakkaina puolustautumiseen ja elämän jatkumiseen pyrkivinä reaktioina. Ne voivat aiheuttaa myös paljon väärinkäsityksiä, eikä niiden kanssa pitäisi joutua jäämään yksin. (Palosaari 2007, 38.)

Kriisi- käsite tulee Kreikan kielestä ja tarkoittaa äkillistä pysähtymistä, käännekohtaa, tilannetta jonka ratkaisemiseen aiemmat kokemukset ja keinot eivät ole riittäviä. (Palosaari 2007, 22–23.) Ihmiset reagoivat kriisissä eri tavoin ja kriisin keston vaikuttaa usea tekijä. Reaktion voimakkuus riippuu stressitekijän laadusta ja voimakkuudesta, sekä kriisissä olevan psyykkisestä herkkyydestä ja aiemmista kokemuksista. Ihmisen persoonallisuus sekä itse tilanne vaikuttavat siihen, mitä kriisi hänelle merkitsee. (Hammarlund 2004, 96, 100.)

Elämässä on monenlaisia toiveita ja tavoitteita. Monenlaiset vaikeudet saavat aikaan yllätyksiä ja suunnan muutoksia. Elämä voi yhtäkkiä muuttua tai edetä hyvin eri tavalla kuin olisi toivonut. Elämään sisältyy paljon sisukkaita taisteluja ja joskus käy niin, että ihminen joutuu kasvokkain elämän ehdottomuuden kanssa. Auttamistyön ammatteisina näemme näitä monenlaisiin elämäntilanteisiin joutuneita ihmisiä. Tuolloin asiakkaan elämäntilanne puhuttelee ja työntekijältä odotetaan tilanteisiin liittyvää asiakasta kohtaavaa ymmärrystä. Jos meillä on taitoa asettua toisen tilanteeseen, voimme tuntea myötätuntoa vaikeiden asioiden äärellä elävän ihmisen puolesta. (Matti 2010, 137–138.)

Traumaattisen kriisin pääasiallinen oire on epätavallinen olo. Sokki on tavallisesti ohi muutamassa päivässä ja epätodellinen olo alkaa väistyä. Trauma on voinut vaikuttaa ihmiseen niin voimakkaasti että hänellä ilmenee muistihäiriöitä. Kriisi- ja katastrofi-psykologia puhuu psykogeenisestä amnesiasta, psyykkisen häiriön aiheuttamasta muistinmenetyksestä. Muistinhäiriöitä esiintyy varsinkin silloin kun kyseessä on psyykkiseen traumaan liittyvä hyvin kielteinen kokemus, kokemus jollaista hän ei ole joutunut aiemmin kokemaan, tai jota vastaan hänellä ei ole puolustuskeinoja. (Hammarlund 2004, 103.)

Kun stressitekijänä on menetys, on seurauksena suru. Menetyskriisi on tunnepitoinen vastaus jo tapahtuneeseen, eikä siihen liity ennakointia. Ihmisen voimat vähenevät eikä uusia voimia kerry. Surua pyritään usein välttelemään tekemällä fyysistä tai henkistä työtä, tai takertumalla syyttelyihin ja etsimällä syntipukkia. Kun ihminen tuntee epäonnistuneensa vastuunkantajana, on seurauksena syyllisyys. Menetyskriisissä suru koskee tosiasiaa, tapahtunutta. Samoin vastuukriisissä tunne koskee sellaista, mikä on tapahtunut ja minkä ihminen kokee menneen vikaan, koska hän on epäonnistunut tehtävässä eikä ole kantanut vastuuta. (Hammarlund 2004, 91–92.)

4.1 Vanhemman kriisireaktiot huostaanottoprosessissa

Lapsen huostaanotto päätös tulee useimmiten vanhemmille yllätyksenä, vaikka perheissä olisi ennen huostaanottoa tapahtunut monenlaisia avoimuuden tukitoimia. Lapsen huostaanotto ja erottaminen vanhemmistaan on heille aina suuri häpeän aihe. Vanhemmille moni asia on jäänyt auki huostaanoton tapahduttua. He kyselevät mielessään jatkuvasti, ovatko he riittävän hyviä vanhempia. Omien pelkojen sekä epävarmuuden takia he ovat herkkiä loukkaantumaan ja tulkitsevat herkästi palautetta negatiivisesti. (Birstolin 2003, 39, 42.)

Lapsen huostaanotossa ensimmäinen reaktio on yleensä järkys. Vanhemmat elävät sokkivaihetta, jonka vuoksi heidän on vaikeaa käsittää mitä oikein on tapahtunut. Ajatukset ovat lapsessa: pidetäänkö lapsesta huolta ja pärjääkö hän. Vanhempien vastaanottokyky, asioiden ymmärtäminen ja muistaminen on heikkoa, mitä ei huomioida riittävästi huostaanottotyöskentelyssä. Asioita tulee käydä lävitse rauhallisesti ja ehkä useaan kertaan. (Jokinen 2006, 29.) Monien päällekkäisten asioiden selvittäminen vaatii vanhemmilta paljon voimavaroja, siksi heillä olisi hyvä olla mahdollisuus henkilökohtaisen tuen saamiseen alkuvaiheessa (Kujala 2006, 10).

Vanhempien tukemisessa kriisityön näkökulma on keskeinen. Huostaanotto aiheuttaa kriisin vanhemman ja lapsen elämässä. Usein perheiden elämässä on meneillään, tai on ollut muitakin kriisejä. Selviytyäkseen ihmisen tarvitsee tunnistaa, ottaa käyttöönsä ja löytää uusiakin voimavaroja. (Kujala 2006, 7.)

Kriisityön tavoitteena on tukea perhettä selviytymään huostaanotosta aiheutuneen menetyksen yli, sekä siihen liittyvien tunteiden kuten syyllisyyden, vihan, häpeän ja katkeruuden käsittelemisessä. Auttajan tulee olla käytettävissä, neuvoa, tukea, tiedottaa ja antaa käytännön apua. On tärkeää muistaa, että ihminen on hyvä asiantuntija itseään koskevissa asioissa. Häntä on kannustettava hyödyntämään omia tuntemuksiaan ja vaistojaan siinä, mitkä selviytymiskeinot ovat parhaat ja millaista tukea tarvitaan. Tunteiden ymmärtäminen, tunnistaminen ja purkaminen sekä ymmärrys kriisin vaiheista ovat tie kriisistä selviytymiseen. Ihminen tarvitsee tukea kriisitilanteiden ja siihen liittyvien tunteiden läpikäymiseen. (Jokinen 2006, 29.)

Jaatinen (1996) on kuvannut tutkielmassaan huostaanoton jälkeistä tilaa sokkina, jolloin vanhempi hoitaa arkiaskareensa kuin unissakävelijä. Hän ei reagoi ympärillä tapahtuviin asioihin. Amnemi Skerfvingin (1993) pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten vanhempia koskevassa raportissa painotetaan huostaanoton aiheuttaman kriisin työstämisen tärkeyttä. Vanhempien saattaa olla mahdotonta jatkaa elämässä eteenpäin, mikäli he eivät saa mahdollisuutta käydä läpi lapsen menetyksen aiheuttamaa surua ja tuskaa. (Jokinen 2006, 13.)

Erityisesti tahdon vastaisessa huostaanotossa sosiaalityöntekijöihin kohdistuu usein aggressioita ja vihamielisyyttä. Tällöin asiakkaan tuki ja kriisin käsittely vaikeutuu. Valitettavan usein yhteys vanhempiin vähenee tai katkeaa ja he jäävät kriisissään ilman tukea. Tällaisissa tilanteissa kriisituki voitaisiin ainakin osaksi järjestää muissa palveluissa, ohjaten perhe esim. perheneuvolaan, aikuispsykiatriaan tai perhetyön palveluihin. (Jokinen 2006, 29.)

Huostaanoton akuutin kriisivaiheen ohi mentyä tulee vaihe, jossa on löydettävä uusia ratkaisuja ja keinoja mennä elämässä eteenpäin. Voimavara- ja ratkaisukeskeinen työskentelyote voi vastata tähän tarpeeseen. Vanhempi on saattanut menettää kykyä ottaa vastuuta elämästään ja ratkaisustaan. Tie vastuullisuuteen ja uhrina pois olemisesta ei ole helppoa. (Kujala 2006, 7.)

Kriisitilanteessa vanhemman elämänhallinta saattaa olla heikkoa. Elämään voi sisältyä yllättäviä tekijöitä, joihin ei ole voinut varautua. Vanhempi voi opetella selviytymään hallitsemattomuudesta. Valtaistamisen (empowerment) näkökulmasta toimittaessa vanhempaa tuetaan huomaamalla hänessä se hyvä, joka hänessä on. Vanhempaa arvostetaan ainutlaatuisena ihmisenä. Tämä auttaa häntä asennoitumaan itseensä arvostavammin, ja hän voi sitä kautta muuttaa myös omia toimintatapojaan. (Kujala 2006, 7.)

Ongelmat kuuluvat jokapäiväiseen elämään, samoin ratkaisut, voimavarat, kyvyt, resurssit ja voimanlähteet. Niitä on haasteellista löytää silloin, kun elämä näyttää synkimmät puolensa. Voimavara- ratkaisukeskeinen työskentely on merkittävä lähestymistapa sosiaalialan työhön. Se ei ole pelkästään menetelmä tai työote, vaan sitä voidaan pitää ajattelumallina tai tapana olla vuorovaikutuksessa toisen kanssa. Ajattelussa korostetaan ihmisen voimavaroja ongelmien sijaan. Ongelmista voidaan silti puhua,

eikä niiden olemassaoloa ole tarkoitus kieltää. Tärkeää on, että ihminen tulee kuulluksi ja kohdatuksi omassa elämäntilanteessaan juuri sellaisena kuin hän sen sillä hetkellä kokee. (Mäkinen ym. 2009, 118.)

4.2 Kriisireaktiot ja tunteiden kohtaaminen

Tunteet ovat elämänrikkaus, vaikka ne usein vaikuttavat ihmisestä hämmäntäviltä ja häiritseviltä. Lähtökohta tunteille on, ettei niitä pidä torjua. Jos tunteitaan torjuu voi siitä seurauksena olla kovettumista ja kivittymistä. Omien tunteiden kuuntelu ja tunnistaminen kertovat ihmiselle tärkeitä asioita elämästä, maailmasta ja hänestä itsestään. Tunteiden tunnistaminen omassa sisimmässään on tärkeää. Näin ihminen pystyy ottamaan vastuuta omista tunteistaan. (Mattila 2010, 133.) Tunteet tulevat esille tavalla tai toisella. Ilmaisemme niitä ilmein, elein, ja kehon asennon muutoksilla ja vastan jälkeen sanallisesti. Tunteet ovat arvokas itsetuntemuksen apu sekä silta omaan kehityshistoriaamme. (Ijäs 2003, 121–122.)

Aggression takana voi olla nippu muita tunteita. Tunteita, jotka ovat jääneet tunnistamatta. Ne voivat olla huolia, pettymyksiä, alemmuuden tunnetta, surua ja hylkäämisen kokemuksia. (Ijäs 2003, 124.)

Hellsten (1999, 43) toteaa vanhempien syyllisyyden tunteen olevan tervettä ja merkki siitä, että he kokevat olevan lapsistaan vastuussa. Se on heidän arvoansa ja heidän tehtävänsä arvokkuutta ilmentävä asia. Jos vanhempien oikeutta tuntea syyllisyyttä ei kunnioiteta, vanhemmilta viedään heille kuuluva arvovalta. Heidän tehtävältään viedään pohja.

Suuret menetykset tai epäonnistumiset asiassa jonka yleensä koemme hallitsevamme, voivat aiheuttaa meissä häpeää. Tällainen kokemus saattaa laskea omanarvontuntoamme. (Malinen 2003, 111.)

Häpeää tunnemme silloin, kun emme kykene täyttämään läheistemme tai yhteiskunnan meille asettamia sääntöjä, normeja, määräyksiä, lakeja ja tavoitteita. Häpeä on tunteena voimakkaampi, piinallisempi ja vaikeampi kestä kuin syyllisyys. Syyllisyyden tunnistaminen on helpompaa, koska syyllisyys liittyy tekoihin, häpeä taas persoonaamme. (Malinen 2003, 191.)

Häpeä on tunteena tuskallinen, emmekä mielellämme halua tai edes kykene kohtaamaan tai tuntemaan sitä kuin hetkellisesti. Häpeä aiheuttaa usein voimakasta ahdistuneisuutta, joka lamaannuttaa ja saattaa katkaista yhteyden toisiin ihmisiin. Sitä voidaan verrata pelkoon, johon sisältyy jännitystä, levottomuutta, kauhua ja paniikkia. (Malinen 2003, 180, 184.)

Häpeä on luonnollinen tunne, eikä sen tunnistaminen tai tunnustaminen sinänsä uhkaa olemassaoloamme. Häpeään liittyvä kipu ja ahdistus helpottuvat kun ihminen suostuu kohtaamaan häpeänsä ja käymään läpi sitä yhä uudelleen. Ihmisen on uskallettava katsoa itseään peiliin ja myönnettävä itselleen, että tällainen minä olen, tällaisia asioita minun elämässäni on tapahtunut. On tärkeää, että suostuu hyväksymään elämänsä ja itsensä sellaisena kuin ne ovat, tosiasiat tunnustaen. On pyrittävä löytämään itselleen arvokkaat asiat. Niin kauan, kun ihminen kieltäytyy hyväksymästä itseään ja omia elämäkokemuksiaan osana todellisuuttaan, hän on helposti niiden vanki. (Malinen 2003, 87, 219.)

Häpeävä ihminen on ikään kuin asetettu oman yhteisönsä ulkopuolelle, jossa hän tuntee olevansa ”joku muu”, ei samanlainen kuin ”me”. ”Joku muu” ei kuulu joukkoon. Hän ei koe olevansa yhteisön täysivaltainen ja hyväksytty jäsen. Häpeän vallassa oleva ihminen on eristetty muista. Tämän eristyksen hän kokee häpeänä, ja siksi häpeän tunne on erittäin tuskallinen. Tämä merkitsee hylätyksi tulemisen tunteen vallassa olemista. (Hellsten 2001, 95.)

Suru vaatii aikansa ja oman työskentelynsä. Itsetuntemme joutuu koetukselle kun koemme menetyksiä ja elämässämme tapahtuu suuria muutoksia. (Ijäs 2003, 163.)

Suru on tunne, joka kuljettaa yli vaikeiden vaiheiden. Suru antaa arvoa sille, mikä on elämässämme tärkeää ja merkityksellistä. Kun suremme, annamme samalla tilaa uudelle vaiheelle elämässämme. Jos taas emme osaa surra, emme pysty siirtymään elämäntähtäyksessä eteenpäin. Toisin sanoen, vaikka suru on kokemuksena raskas, se voidaan nähdä myönteisenä tunteena. (Ijäs 2003, 129.)

Lindgvist (2002, 226–227) pohtii surun ja häpeän keskinäistä yhteyttä. Surun tehtävänä on kuljettaa läpi aution ja hämärän maiseman niin, että jonakin päivänä surijan olisi mahdollisuus toivottaa itsensä tervetulleeksi omaan elämäänsä realiteettien pohjalta,

ilman häpeäidentiteettiä. Surussa on vaihe, jolloin emme kykene vastaanottamaan minkäänlaista lohdutusta. Toisten lohdutteluyritykset voivat tuntua jopa loukkaavilta, hyvin etäisiltä tai kipua vähätteleviltä. Lingvist opettaa, että jotakin hyvin tärkeää ja kunnioittavaa on siinä hetkessä, jolloin sureva voi olla silmäkkäin oman häpeänsä ja siitä kasvaneen tarinansa kanssa, katsoen suoraan sitä mikä on totta ja tuntuu raskaalta. Siihen sisältyy kauhua, mutta se on silti luja ja tosi lähtökohta pitkälle matkalle kohti uutta alkua.

Lingvist (2002, 227–228) jatkaa kuinka häpeän maisemasta nousee esiin meissä olevan lapsen avutonta hätää. Tunneimme, että ”en ymmärrä, mitä on tapahtunut. En tiedä, mitä pitäisi tehdä. Pelkään. Kuka voisi auttaa minua?” Meissä olevan aikuisen puolen pitäisi tulla silloin avuksemme ja katsoa tätä lasta itsessämme sekä sanoa: ”Sure rauhassa. Sinun ei tarvitse pelätä eikä hävetä. Minä olen lähelläsi ja odotan sinua, kunnes olet käynyt surusi läpi.”

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimukseni käsittelee lapsensa huostaanoton kokeneiden äitien tunteita ja kokemuksia. Tarkoitukseni oli kuulla äitejä ja kertoa kuulemaani. Toivon, että työssäni tulee esille heidän kokemusta vaikeasta ja usein myös leimaavasta elämäntilanteesta. Työ on näkökulma aiheeseen, jonka olen huomannut olevan hyvin tunteita herättävää. Työntekijänä - kuulijana, olen usein kohdannut vanhemman surua ja kriisiä lapsensa menettämisen johdosta. Tunteisiin on liittynyt paljon ahdistusta ja epäonnistumisen tunnetta. Vanhemmuus on saanut särön. Vanhemmuus on rikkoutunut. Koetut muistot satuttavat usein vielä vuosien jälkeenkin.

Olen käsitellyt aihetta vanhemman näkökulmasta ja vanhemman tunteet huomioonottaen. Lapsen sijoittuminen on tapahtuma, joka yleensä satuttaa lapsen itsensä lisäksi hänen vanhempiaan, sisaruksia, läheisiä ja kaikkea lapsen elämään liittyviä ihmissuhteita. Lapsen eheytyminen sijoituksen jälkeen on mahdollista monin tavoin. Lapsi tarvitsee selviytymiseen aikuisten tukea. Myös vanhempi tarvitsee tukea eheytymiseensä. Tehtävämme on auttaa ja tukea myös vanhempaa elämässä eteenpäin, yli kriisin ja elämänmuutoksen. Jokinen (2006) kirjoittaa, kuinka tieto siitä, että vanhempia tuetaan selviytymään ja he saavat apua, on lapselle hyvin tärkeä. Siksi näen tärkeänä, että kuulemme ja tuemme myös vanhempaa sijoittumisen hetkellä ja lasta tukiessamme.

Lapsi voi helpommin keskittyä ja ottaa vastaan hoitoa itselleen, kun hänellä on ymmärrys vanhemman vahvistumisesta ja saamasta avusta. Vanhemman vahvistuminen on peili lapselle elämässä selviytymiseen. Vanhemman elämä ja hyvinvointi on tärkeää myös hänen itsensä kannalta, hänen oman elämänlaatunsa vuoksi.

5.1 Aikaisemmat tutkimukset

Vaikka keskityn haastatteluissani pelkästään äiteihin, en tarkoita etten pitäisi isien tunteita ja kokemuksia yhtä tärkeänä. Esimerkiksi Kalliokoski & Nissinen (2010, 68) ovat omassa opinnäytetyössään käsitelleet isien kokemuksia lastensa huostaanotossa. He haastattelivat neljää isää, jonka jokaisen kohdalla tunteet huostaanottoa kohtaan olivat hyvin negatiivisia. Kolme isää nosti esille tunteista vihan tunteen. Viha kohdistui joko yhteiskuntaa tai huostaanoton tehnyttä sosiaalityöntekijää kohtaan. Yksi isä oli tuntenut vihan lisäksi myös häpeän ja kiukun tunteita lapsensa huostaanottoon liittyen. Muita isien mainitsemia ja kokemia tunteita olivat katkeruus, ikävä ja harmi.

Jokinen (2006) toteaa, että jokainen vanhempi työstää lapsensa huostaanoton herättämät tunteet omalle persoonalleen tyypillisellä tavalla. Kriisin läpikäymiseen ei ole yhtä ainoata kaava

Salmela (2010, 44–45) kirjoittaa, että vanhempien kokemuksia tarkasteltaessa yksilöllisiin kokemuksiin vaikuttavat hyvin monet tekijät, sekä yksittäiset tapahtumat, ja tämä on tärkeää huomioida. Parhaiten vanhemman mieleen on voinut jäädä erityisen hankalat, mutta toisaalta myös erityisen hyvin menneet asiakastapaamiset. Vanhemmilta saaduista vastauksista huokui ristiriitaisuus, joissa sama vastaaja on ilmaissut tyytyväisyyttä sekä tyytymättömyyttä sosiaalityötä ja tukipalveluja kohtaan.

Koivuluoma, Pasanen & Santalahti (2009, 78) haastattelivat omassa opinnäytetyössään yhdeksää lapsensa huostaanoton kokenutta vanhempaa. Tutkimuksessaan heillä oli seitsemän äitiä ja kaksi isää. Vanhempien kokemukset sosiaalitoimesta olivat suurelta osin negatiivisia. Haastatteluista oli välittynyt kuva, että vanhempia ei ollut pyritty voimaannuttamaan, ja että he eivät olleet saaneet apua ongelmiansa ratkaisemiseksi. Viidellä haastatelluista ei ollut kokemuksia sosiaalityön niin sanotuista hyvistä käytännöistä. Haastattelijat pohtivat mahdollisuutta, että hyvien käytäntöjen vähyyteen olisi voinut vaikuttaa vanhempien negatiiviset assosiaatiot sosiaalitoimesta.

Vanhemmat saattavat liittää negatiivisia tunteita sosiaalitoimeen ja sosiaalityöntekijöihin, koska nämä ovat tehneet päätöksen lapsen sijoittamisesta. Tahdonvastaisessa tukiprosessissa työntekijältä vaaditaan yhä herkempää sensitiivisyyttä ja ihmisen oman lähtökohtien ja kokemusten tunnistamista luottamuksen saavuttamiseksi. Yksilön oman kokemuksen kautta työntekijän on mahdollista lähestyä ihmisen todellisuutta siirtyen hänen rinnalleen auttajana. Asiakkaan kokemukset muodostavat työntekijälle peilin, josta hän voi tarkastella omaa toimintaansa auttamistilanteessa.

Laakso & Saikku (1998) ovat omassa tutkimuksessaan ”Hyvä huostaanotto” haastatelleet huostaantotettujen lasten vanhempia (16) ja huostaan otettuja nuoria (8). Vanhemmat olivat kokeneet, etteivät sosiaalityöntekijät ole valmiita vastaanottamaan heidän vihan ja surun tunteita. Erityisesti vihan tunteiden vastaanottaminen heidän kokemustensa mukaan ole ollut sallittua. Mikäli vanhemmat olivat riehuneet tai olleet asiattomia, reaktiot oli tulkittu vanhempien asiattomaksi käytökseksi ja tasapainottomuudeksi. Vanhempien kokemus on ollut että heidät on yritetty saada käyttäytymään sivistyneesti ja asiallisesti. (Jokinen 2006, 28.)

SOS-lapsikylä ry:n (2000) tekemässä tutkimuksessa huostaan otettujen lasten vanhemmat olivat tuoneet esille odotuksiaan viranomaisia kohtaan. Vanhemmat olivat toivoneet viranomaisesta kuuntelijaa, lohduttajaa ja konkreettisia tekoja. (Jokinen 2006, 28.)

Salmelan (2010, 44–45) tutkimuksen mukaan kokemukset saadusta tuesta ovat olleet subjektiivisia. Se, minkä vanhempi on kokenut saamanaan tukena, on eri asia kuin mitä tukea vanhemmalle on tarjottu tai annettu. Salmela toteaaakin että näin ollen työntekijän ja asiakkaan ajatukset tuen tarpeesta eivät välttämättä kohtaa. Luottamukseen sosiaalityötä kohtaan vaikuttaa se, kuinka asiakas tulee kuulluksi ja huomioonotetuksi. Tärkeänä Salmela mainitsee työntekijän ja asiakkaan pyrkimyksen keskustelemaan asiakastyöhön. Hän toteaa myös, että asiakkaan tunteminen voisi tuottaa vaikuttavampaa asiakastyötä. Salmelan tutkimuksen tulosten perusteella aito ja välitön suhtautuminen lapsen sijoituspaikan henkilökunnan puolelta asiakkailleen on sijoitettuna olevien lasten vanhemmille luonut turvallisuuden ja luottamuksen tunteen.

Koivuluoman ym. (2009, 80) huostaan otettujen lasten vanhempien haastatteluissa kävi ilmi, ettei vanhempien oikeuksista ja velvollisuuksista ollut tiedotettu tarpeeksi

huostaanottoprosessissa. Vastausten perusteella he kertoivat voivansa vetää johtopäätöksen että sosiaalityöntekijät olisivat jättäneet kertomatta vanhemmille, mistä huostaanotossa on todella kyse. Toisaalta he pohtivat, olisiko huostaanottokriisi kaventanut vanhempien kykyä vastaanottaa tietoa, mikä selittäisi vanhempien kokemuksia tiedon niukkuudesta. Tutkijat pohtivat olevan mahdollista, että huostaanottoon liittyvä tieto ei ole jäänyt kunnolla sokkivaiheen vuoksi vanhemman mieleen.

5.2 Tutkimuksen taustaa

Haastattelemilleni äideille oli yhteistä että heidän lapsensa ovat sijoittuneet lastensuojelulaitokseen. Lapset eivät ole missään sijoituksen vaiheessa olleet perhehoidossa. Lasten ja vanhempien lähtökohta on tässä yhdenmukainen ja kokemus lapsen sijoittumisesta siten samanlainen.

Kahdella äideistä, joista toisella on huostaan otettu yksi lapsi ja toisella kaksi lasta, on sijoittumisen syy ollut lasten rajattomuus. Tästä johtuen lapset ovat joutuneet suuriin vaaroihin ja traumaattisiin kokemuksiin. Lapset ovat olleet iältään 9 – 13- vuotiaita. Näiden lasten sijoittuminen on kestänyt 4,5 vuotta. Molemmilla äideillä on huostaan otetun lapsen ja lasten lisäksi kotona asuvia lapsia. Yhdellä äideistä lapsen huostaanotto on saanut alkunsa lapsen väkivaltaisen ja omaehtoisen käytöksen vuoksi, johon liittyi muun muassa kieltäytyminen kouluun menemisestä. Tämän lapsen huostaanotto on tehty noin vuosi sitten. Hän on äidin ainoa lapsi.

Jokainen äideistä toi esille omia tunteitaan ja kriisiä, jonka lapsen huostaanotto oli aiheuttanut. Äidit puhuivat avoimesta ajasta ennen huostaanottoa, huostaanottotapahtumasta ja ajasta sen jälkeen. Heille lapsen sijoittuminen pois kotoa on ollut vaikea ja monenlaisia tunteita herättävä kokemus. Jokainen äideistä on pitänyt yhteyttä lapseensa ja lapsiinsa, ja heille kaikille on ollut tärkeää tiivis yhteistyö lapsia hoitavan lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kanssa. Jokaisella äidillä on ollut myös halu ja toive saada lapsi takaisin kotiin. Yhteistä heille oli myös se, ettei nyt - lapsista jo nuoriksi varttuneiden - kotiuttaminen ole ollut mahdollista.

5.3 Tutkimuksen tarkoitus

Lähtökohta työlleni on tuoda esille näkökulmaa kriisiin, jota vanhemmat käyvät läpi vaikeassa elämänvaiheeseen silloin, kun lapsen arki muuttuu toisaalle vanhemman läheisyydestä. Tavoitteenani on, että me, jotka kohtaamme työssämme näitä vanhempia, kykenisimme kohtaamaan heidät yksilöllisesti heidän elämäntilanteensa ja tunteensa yhä enemmän huomioon ottaen, ja että työssämme korostuisi kuuleminen ja sen myötä ymmärrys. Meillä tulee olla ymmärrys siitä, että jokainen ihminen on ainutlaatuinen ja oman elämänsä asiantuntija. Tehtävämme on auttaa ja tukea silloin kun apuamme tarvitaan.

Toivon työni kautta meille sosionomeina ymmärrystä vanhemman kriisiä kohtaan. Siinä voimme lieventää vanhemman kokemaa surua ja pettymystä, jota hän lapsen poistuessa arkielämästään kokee. Tehtävämme sosiaalityössä on auttaa ja olla läsnä silloin, kun ihminen kohtaa inhimillistä hätää ja elämän vaikeita vastoinkäymisiä. Koen tärkeänä herkkyyden, joka auttaa meitä olemaan ihminen ja kuulija. Kokemukseni kautta sureva tai syyllisyyttä tunteva vanhempi tarvitsee kuulijan. Hän haluaa puhua tunteistaan ja kokemuksistaan yhä uudelleen ja uudelleen. Puhuminen helpottaa ja auttaa ymmärtämään tapahtunutta. Puhuminen voi myös poistaa vihaa ja katkeruutta tapahtunutta kohtaan. Näin vanhemman voimaantuminen mahdollistuu. Hän voi nähdä lapsensa ja itsensä elämässä uuden mahdollisuuden.

Haastattelukysymykseni ovat:

1. Miten äiti on kokenut lapsen sijoittumisen?
2. Mitä tunteita tai odotuksia huostaanotto on äidissä aiheuttanut?
3. Onko äiti saanut apua tai tukea huostaanottotilanteessa ja sen jälkeen?
4. Mikä äitiä on auttanut selviytymään elämässä eteenpäin?
5. Millainen äidin kokemus on sosiaalityöstä?
6. Vertaistuki ja sen merkitys?

7. Millaisia kokemuksia äidillä on lastensuojelulaitoksesta?

5.4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2002) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Todellisuus on moninainen. Jokainen kertomus on todellinen tapaus ja edustaa sellaisenaan laadullista tutkimusta. (Hirsjärvi, Remes & Saarivaara 2002, 145.)

Tutkimuksen kohteena olivat lapsensa sijaishuoltoon menettäneet äidit. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut todellisen tilanteen, todellisen elämän kuvaaminen. Jokaisen äidin kertomus on todellinen tapaus ja edustaa laadullista tutkimusta.

Tutkimusmenetelmä koostui haastatteluista. Tutkijana keräsin tietoa sijoitusprosessin kokeneiden äitien kokemuksista. Haastatteluiden kautta tutkija kuuli kertojan – äidin – kokemaa kun oma lapsi sijoitetaan pois kotoa.

Tutkimushaastatteluun osallistui kolme äitiä. Tein kolme haastattelua elämäntilanteesta, jossa lapsi on sijoittunut lastensuojelun toimenpiteenä sijaishuoltoon. Näiden lasten sijaishoito oli lastensuojelulaitoksen sijaishoitoa.

5.5 Aineiston kerääminen

Haastattelu toteutettiin avoimena yksilöhaastatteluna. Avoimessa haastattelussa haastattelija selvittelee haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä, siten kun ne tulevat aidosti vastaan keskustelun kuluessa. (Hirsjärvi ym. 2002, 196.)

Tutkimusluvan työlleni olen saanut Lappeen ryhmäkodit Oy:n Lapsi- ja nuorisokoti Toivolalta. Lapsi- ja nuorisokoti Toivola on Lappeenrannassa toimiva lastensuojelulaitos, jossa on huostaan otettuja lapsia/nuoria, iältään 9 – 18-vuotiaita.

Tein kolme haastattelua, joissa haastattelin jokaista kolmea äitiä henkilökohtaisesti. Kaksi haastatteluista tapahtui äidin kotona, yksi haastatteluista tapahtui rautatieaseman kahvilassa, jossa haastatteluhetkellä vallitsi rauhallinen tilanne. Siten haastattelumme mahdollistui hyvin eikä haastattelulle ollut sivullisia kuulijoita. Tämän äidin kohdalla haastatteluhetki kotona olisi ollut huomattavasti rauhattomampi siellä olevien pienten lasten vuoksi. Kaikki haastatteleman äidit asuvat Etelä-Suomessa. Kaksi äideistä on iältään hieman yli neljäkymmentä ja yksi äideistä hieman alle neljäkymmentävuotias.

Haastattelut olivat kestoiltaan noin 45 minuuttia. Haastatteluaineiston litteroin, eli kirjoitin äitien vastaukset sanatarkasti. Litteroitua tekstiä kertyi kolmekymmentä sivua. Litteroituani haastatteluaineiston käsittelin kirjoitettua aineistoani lukemalla jokaisen haastattelun huolellisesti läpi. Tämän jälkeen keräsin jokaisen äidin kommentteja, joita sitten liitin opinnäytetyöhöni siinä ilmenevien kysymysten ja teemojen mukaisesti. Tämä oli sekä helppoa että vaikeaa. Helpoksi lauseiden keräämisen teki äitien hyvät, koskettavat ja asianmukaiset vastaukset kysymyksiini. Vaikeaa oli, ettei jokaista vastausta tai äidin kertomaa voinut laittaa työhön näkyväksi työn sivumäärän rajaamisen vuoksi. Näitä poisjääneitä lauseita ja vastauksia kiteytin vastauksia analysoidessani.

Haastattelut tehtyäni ja niitä käsitellessäni olen tarkkaan huomioinut sitoutumiseni salassapitovelvollisuuteen. Olen käsitellyt aineiston itsenäisesti, ilman että kukaan ulkopuolinen on kuullut tai lukenut haastatteluja. Haastattelut olen poistanut nauhalta välittömästi ne litteroituani. Litteroidut haastattelut olivat tallennettuina niin, etteivät ulkopuoliset ole päässeet niitä lukemaan. Litteroidut tekstit poistin tietokoneeni muistikulta työni valmistuttua.

5.6 Aineiston analysointi

Halusin laittaa työhöni mahdollisimman paljon äitien suoria vastauksia. Tavoitteeni oli saada näkyviin äidin ääni ja äitien kommentit. Suorat kommentit olen laittanut näkyviksi kursivoiden. Tahdoin tehdä näkyväksi äitien mielipiteet suorana, juuri sellaisena kuin ne heiltä tulivat. Siten vastaukset kysymyksiini tulivat aitoina kokemuksina, ilman tulkintaa ja ulkopuolisen kertomaa.

Haastattelut tehtyäni luin jokaisen haastattelun huolellisesti. Tämän jälkeen kirjoitin haastatteluista tulleiden vastausten yhteenvetoa. Tein tämän jokaisen kysymyksen kohdalla. Näin sain itselleni selkeän näkemyksen äitien kokemuksista. Lauseet ja kommentit, jotka aioin siirtää suoraan opinnäytetyöhön, merkitsin punaisella. Tämä helpotti seuraamistani siitä, mitkä lauseista ovat suoraan työssä ja mitä vastauksia kirjoitin tiivistettynä näkyviksi. Samansuuntaisia vastauksia lihavoin. Vastauksia ja kokemuksia, jotka äideillä poikkesivat toisistaan, alleviivasin. Myös tämä helpotti vastausten analysointia.

Vastauksia tutkimuskysymyksiini prosessoin äitien kertoman kokemuksen kautta. Kysymyksiin vastatessaan äidit toivat esille paljon ajatuksiaan, ja jokaisesta kysymyksestä nousi mielenkiintoista keskustelua.

Havaitsin haastatteluja tehdessäni ja niitä analysoidessani, että kokemukset ja ajatukset äideillä olivat hyvin samansuuntaisia. Kirjoitin nämä yhtenäisesti näkyväksi ja tutkimuskysymysten vastauksiksi. Vastaukset, joissa äideillä oli erisuuntaisia kokemuksia tai ajatuksia, olen tehnyt näkyväksi eriyttäen vastaukset omina erillisinä mielipiteinä.

Olen kirjoittanut tutkimuskysymykset ja vastaukset numerojärjestyksessä. Jokaisen kysymyksen kohdalla olen kirjoittanut äitien kokemaa ja kertomaa sekä itse tiivistäen vastaukset että suoraan äideiltä lainattuina kommentteina.

6 ÄIDIN ÄÄNI, ELI VASTAUKSIA ESITTÄMIINI KYSYMYKSIIN

Haastatteluni viitekehyksenä ovat lapsensa huostaanoton kokeneiden äitien tunteet ja vaikeasta elämäntilanteesta selviytyminen. Työn tarkoituksena on, että me, jotka tapamme työssämme huostaan otettujen lasten vanhempia, kykenisimme yhä enemmän olemaan läsnä ja lähellä heitä, ja ymmärtäisimme kysyä ja kuulla, miten vanhempi jaksaa ja selviää silloin, kun lapsi sijoittuu pois kotoa ja pois vanhemman kasvatuspiiristä. Eräs haastatelluista äideistä kommentoi asiaan seuraavasti:

”Ihan yksinkertainen kysymys että miltä susta tuntuu, mikä sun mieltäs painaa, auttais kaikkein eniten. Ei sen kummempaa kuin kukaan, nyt sanotaan että tuttavakaan nyt toiseltaan kyselee.” (äiti A)

6.1 Kokemuksia lapsen sijoituksesta

Kenellekään haastatelluista äideistä lapsen sijoitus ei tullut täysin yllätyksenä. Lasten kriisiytyneen tilanteen vuoksi jokainen heistä oli osannut valmistautua tulevaan. Äidit tiedostivat tuen ja avun tarvitsevuutensa. Lasten siirtyminen pois kotoa perustui äideillä vapaaehtoisuuteen, ja jokainen heistä asetti tässä vaiheessa toiveen ja odotuksen sosiaaliryhmän tuettiin työntekijöihin. Sijoittumisen alussa äidit olettivat lastensa tilanteen pian tasaantuvan ja lasten palaavan takaisin kotiin.

Huostaanottopäätös tuntui raskaalta ja vaikeasti ymmärrettävältä. Hätä lapsesta ja lapsista oli suuri ja äidit tunsivat omien voimavarojen vähenevän entisestään.

Äidit kuvasivat huostaanottotilannetta menetyksenä, joka aiheutti heissä surun ja lapsensa menettämisen tunteita. Huostaanotto tilanne oli järkytys, jollaista he eivät olleet osanneet odottaa, vaikka heillä oli ollut jo aikaisempi ymmärrys lastensa ulkopuolisesta avuntarpeesta. Jokainen heistä oli tuossa vaiheessa keskellä suurta elämänkriisiä, josta selviytymiseen ei aluksi tuntunut löytyvän keinoja ja voimavaroja:

”Siin vaihees tuli semmonen tunne, että hyppään junan alle ja mä en kyl jaksa tätä elämää enää.” (äiti B)

Ensimmäisiä reaktioitaan äidit kuvasivat seuraavasti:

”Olihan se ihan järkytys. Se oli varmaan semmonen mikä hajotti mut uudestaan.” (äiti B)

”...mä oon sen useammalle sanonu, että siihen tilanteeseen on varmaan mahdoton semmosen asettua, joka ei oo sitä läpikäyny. Et en olisi osannu millään mielikuva-harjoituksella niinku kuvitella, että miltä se tuntuu siinä tilanteessa.” (äiti A)

Järkytyksestä toivuttuaan pintaan tulivat viha, suru, syyllisyydentunne ja epätoivo:

”No kyllähän siinä ensimmäiseksi tuli tuota varmaan justiin se viha ja suru. Tuntuu että se viha ei vielääkään ole poistunut.” (äiti C)

”...sä pyörittelet niitä asioita väkisinkin omassa mielessäs että teinkö mä nyt oikein, mitä muuta mä oisin voinu tehdä...” (äiti A)

”Välillä on tuntunu ettei enää jaksa. Voisi muuttaa vaikka ulkomaille. Et ei niinku jaksa tätä rumbaa enää.” (äiti B)

Kriisin helpottumista seurasi sopeutuminen vallitsevaan tilanteeseen:

”Sit jossain vaiheessa sen tajusi, ettei ne pääsekkään kotiin heti. Sit oli vaan pakko opetella elämään sen asian kanssa.” (äiti B)

6.2 Tunteet joita äidit ovat kokeneet

Haastatteluissa äidit kertoivat tunteistaan ja sopeutumisesta lapsen huostaanottoon. Tunteista he toivat esille vihan, pettymyksen, syyllisyyden, surun ja häpeän tunteet, jotka helposti kapeuttivat äitien voimavaroja ja sosiaalisia suhteita. Äidit kävivät ikään kuin jatkuvaa taistelua negatiivisia tunteitaan vastaan:

”Kyllä sitä niinku sellasessa itsetutkailun ja itsesyytöksen syövereissä niinku vello hyvinkin paljon ja mietti niinku jatkuvasti, että entä jos mä oisin tehny näin.

Ja minkä takia tämmönen osu mun kohdalleni, että mitä mä oon tehny väärin. Et oikeestaan kaikki ne kysymykset lähti, lähti soljumaan siitä, että mitä minä olen tehnyt väärin. Että sitä ei siinä tilanteessa osaa edes oikein nähdä. Nähdä mitään muuta vaihtoehtoo kun sen että sitä on mokannu jossakin tosi rankasti.” (äiti A)

”Miten mä nyt sanoisin. On niin kuin semmonen vihanen olo.” (äiti C)

Syyllisyyden ja häpeän tunne aiheutti jokaisen äidin kohdalla sen että lapsen huostaanotosta ei ollut helppoa puhua ulkopuolisille:

”Se on just kun itte tuntee sitä syyllisyyttä, se sitten heijastuu. Sitä ei helposti puhu eikä lähe kyselee siitä, tai lähe juttelemaan.” (äiti C)

Jokaisella äidillä tunteet olivat hyvin samanlaiset. Vaikka tunteet olivat voimakkaita, niiden käsitteleminen oli jäänyt toisarvoiseksi. Äitien huomion pois itsestä vei huoli

lapsesta ja lapsista sekä arjen suorittaminen ja siinä selviytyminen. Tunteet sekä toivat että veivät voimavaroja. Voimakkaiden tunteidensa viemänä äidit taistelivat ja pitivät sekä itsensä että lastensa puolia. Äidit olivat herkkinä tilanteille ja siten kiinnittivät huomiota lastensa jaksamiseen ja hyvinvointiin. Negatiiviset tunteet kuten syyllisyys ja viha olivat myös voimavaroja vieviä ja uuvuttivat äitejä itsetunnon heikkenemisen ja sosiaalisten suhteiden kapeutumisen kautta:

”...että kuitenkin kun päällä on se oma syyllisyys. Ja sit se niinku ulottaa siihen ympärillä olevaan ihmisverkostoon. Niin sen tuntee niinku että, no okei jotkut syylistää varmasti ja sitten osa on luultavasti omaa kuvitelmaa...” (äiti C)

Huoli lapsesta lisäsi syyllisyyden tunnetta. Yksi äideistä koki ettei hänellä ollut ”oikeutta” olla huolestunut lapsestaan. Tämä tunne hänelle tuli asioidessaan sosiaalityöntekijöiden kanssa. Äiti pohti mitä huostaanotto merkitsi hänen äitiydelleen ja miten sosiaalityöntekijöiden asenteella on suuri merkitys äidin kohtaamisessa:

”...se menee rikki (äitiys). Se tavallaan sit viedään, siitä viedään siitä äitiydestä hirveen suuri osa. Koska sä et enää voi huolehtia siitä lapsestas. Se että sä oot huolissas sun lapsestas niin se ei enää kiinnosta järjestelmää, et siinähan ole huolissas...”

6.3 Apu ja tuki huostaanottotilanteessa ja sen jälkeen

Yksi äideistä sai tukea hyvästä ja ymmärtävästä työyhteisöstä. Työyhteisöltä äiti sai vertaistukea kahvipöytäkeskusteluissa kun toiset äidit avautuivat kertoen omista lastensa kasvatustilanteista. Äiti oli kokenut tämän hyvin voimaannuttavana:

”Onneks työyhteisö jossa olin, oli semmonen että siellä pysty heti alusta saakka kertomaan mikä tilanne on. Ja siellä oli läsnä monta äitiä, joilla oli omien lastensa kanssa ollu enemmän ja vähemmän vaikeuksia.” (äiti A)

”Se on jännää, että se tuki mitä sieltä sai. Et niitä tarinoita on itse asiassa yllättävän paljon ympärillä, ne ei vaan tuu esiin muuta kuin tämmösessä kriisitilanteessa. Mut oli aivan mahtavaa että näiltä muilta äideiltä, joilla oli jos jonkin näköistä. Luuli että kaikilla on unelmalapset, mutta sitten selvisi että ei niillä ole.” (äiti A)

Toinen äideistä oli saanut tukea ystäviltä, läheisiltä tai sukulaisilta. Auttajana oli toiminut ystävien ja läheisten lisäksi oma serkku, johon yhteys löytyi vuosien jälkeen:

”Läheiset, ystävät, sukulaiset, ne olivat ne, niitten tuki oli paljon tärkeämpi kuin mikään muu.” (äiti B)

”...mä sain puhua mun ystävien ja serkun kanssa, minkä kanssa ei kauheesti silleen olla nähty vuosiin...” (äiti B)

Kolmas äideistä kertoi olevansa yksinäinen ja tukea antavia ystäviä ei hänen lähellään ollut. Äidille auttajana toimi ystävä-serkku, jolle hän pystyi asiasta puhumaan. Kaikkein kipeimmät ajatukset tämä äiti piti itsellään, jakamatta niitä kenenkään kanssa:

”Ei mulla oo periaatteessa kun yks ystävä-serkku kelle mä niinku puhun - puhun näistä asioista. En mä niinku puhu ihan kaikesta kuitenkaan. Kaikki kipeimmät siten jää ihan niinku ittelleen.” (äiti C)

6.4 Selviytyminen elämässä eteenpäin

Elämässä oli tärkeää selvitä ja mennä eteenpäin. Kaksi äideistä on jaksanut ja mennyt eteenpäin kotona olevan perheen tuella. Toisen äidin voimavara oli kotona hoitoa tarvitsevat pienet lapset:

”Ne on nuo lapset, mä oisin varmaan paljon huonommassa jamassa, mut kun niitten takia on pakko sinnitellä eteenpäin, eikä jäädä miettii ja murehtii jotain.” (äiti B)

Kriisistä selvittyään äiti pyrki pohtimaan asioiden positiivisia puolia:

”Et se ollu niin rankka, rankka juttu. Et mä rupesin ajattelemaan, et (..) ei oo sentää kuollu, ne on hengissä, pakko mun on jaksaa, et jos (..) ois kuollu, niin sit ei ois jaksanu millään konstilla. Kaikist asioista pitää etsii positiivista.”

Yhdellä äideistä ei ollut muuta perhettä ja siten voimavaroja ja iloa ei tullut perheen kautta:

”...aika yksin oon ollu...” (äiti C)

Tuki sosiaalityön tai vertaisryhmän kautta olisi ollut äidille tervetullutta. Yksinäisyys ja tietämättömyys lapsen tulevaisuudesta sai aikaan vihan tunteita. Lapsen huostaanottopäätökseen ei kyennyt sopeutumaan:

”...että jatkuvaa taistelua niin sanotusti ja sekin tekee vihaseksi. että pitäis pystyy pikkuhiljaa vuoden jälkeen ruveta sopeutuu...” (äiti C)

Äiti kaipasi neuvoa ja tietoa huostaanottoprosessin etenemisestä. Hän oli toivonut sosiaalityöntekijöiden kertovan ja selventävän huostaanottoon liittyvää lakitietoa. Tietoa tähän ei ole toiveistaan huolimatta saanut. Tämä olisi helpottanut hyväksymistä ja ymmärrystä huostaanottopäätökseen:

”...että saisi lainopillisia neuvoja, tään koko prosessin suhteen, miten toimia missäkin vaiheessa, et sitä saisi niinku jostain kautta...” (äiti C)

Jokaisen äidin selviytymistä helpotti yhteys lapseen ja säännölliset tapaamiset heidän kanssansa. Myös hyvä ja luottamuksellinen yhteistyö lasta hoitavan laitoksen kanssa oli äideille tärkeäksi koettu voimavara.

6.5 Kokemuksia sosiaalityöstä

Kuten aikaisemmissa haastatteluissa, myös omassa haastattelussani tuli esille kokemus siitä, että sosiaalipalvelut eivät ole tarjonneet vanhemmalle apua tarpeeksi huostaanottoprosessin aikana, tai ettei apua ole tarjottu ollenkaan. Toisaalta vanhemmat pohtivat, että apua on kenties tarjottu, mutta he eivät ole ymmärtäneet tai halunneet sitä ottaa omien voimakkaiden tunteidensa vallassa:

”...ei siinä oikeesti kauheemmin kysytty et miten minä voin...” (äiti A)

”...en mä muista että mulle olis mitään apua tarjottu. Mä taisin ite olla vähän silleen, et haluun päästä teistä eroon kun te veitte mun lapset...” (äiti B)

”...mä en edes muista kuin paljon sitä tarjottiin. Tarjottiinks sitä oikeesti mulle olenkaan. Mut en mä, mä en vaan ois ottanu apua. Koska mä syytin heitä.” (äiti B)

”...mä olin aika yksin jo heti siinä vaiheessa. Enemmän sitten lähinnä netistä yritin onkii sitä tietoo...” (äiti C)

Äidit odottivat sosiaalityöntekijöiltä sekä sosiaalityötä tekeviltä rehellisyyttä ja avoimuutta huostanottopäätöksissä ja siinä, mitä päätöksen jälkeen tapahtuu. Odotuksena äideillä oli ollut että lasten sijoitusaika päättyy pian ja lapset voivat palata kotiin. Alkuymmärrys oli, että lapsi pysäytetään ja tänä aikana lapsen tilanne rauhoittuu ja hänellä on mahdollisuus palata kotiin:

”...ensinnäkin henkisestihän se oli tosi niinku rankkaa. Jo se että se täytyi se asia päättää tavallaan niin nopealla ajalla. Tai oikeestaan tarkoitushan oli aluksi se, että oli tarkoitus tehdä se pysäytys. Silloin ajattelin, että nyt eletään lähinnä tää pari viikkoo tässä, mikä on niinku tän pysäytyksen tarkoitus.” (äiti A)

Sosiaalityöhön kohdistui sekä odotuksia että pettymyksiä. Jokainen äideistä odotti ja pyysi apua lapsilleen. Omat voimavarat lasten rajattomuuden ja uhmakkaan käyttäytymisen suhteen eivät riittäneet. Jokainen äideistä myös sai apua. Äidit olettivat avunsaamisen merkitsevän lapsen lyhytaikaista sijoittumista pois kotoa. Pettymystä tunnettiin lapsen sijoittumisen päädyttyä huostanottoon:

”Se kaikki käsittely meni sen mukaan, että miten toimitaan lapsen suhteen. Ei sitä että miltä se minusta tuntuu ja mitä se niinku tekee, että kaksi viikkoa siitä kun sä oot lapselle apua hakenu, niin sun lapses on sijoitettu satojen kilometrien päähän sinusta.” (äiti A)

”Sossut tekivät sitten sen päätöksen että ne lähtee hakee ihan varsinaista huostanottoa. Et se järkytys periaatteessa iski vasta silloin.” (äiti C)

Sosiaalityöltä odotettiin avoimuutta ja selkeää asioista kertomista. Asiat tulisi kertoa ja kerrata niin että vanhempi ymmärtää mistä on kysymys ja mitä tästä seuraa. Minne hänen lapsensa viedään ja mitä se hänen vanhemmuudelleen tarkoittaa:

”Toinen puolihan on sitten ihan niin sanotusti se henkinen tuki.” (äiti C)

Sosiaalityöntekijöiltä odotettiin vastauksia kysymyksiin ja odotuksiin. Ulkopuolisuuden tunnetta oman lapsen elämässä lisäsi sosiaalityöntekijöiden kiire ja sen myötä heidän tavoittamattomuutensa:

”Sosiaalityöntekijöiden tavoitettavuus on niin huono ei niitä viitti enää edes yrittää. Ei niitä saa kiinni, et sen takii se on hyvin turhauttavaa puuhaa.” (äiti A)

”Mä kysyn tai laitan sähköpostia. Ja kun sanon, että ota vaikka silleen yhteyttä, kun ei koskaan puheluihin vastannu...” (äiti B)

6.6 Vertaistuki

Kysyttäessä oliko äideille tarjottu vertaistukiapua, he vastasivat seuraavasti:

”Sanottiin silloin jossain vaiheessa että järjestetään niinku vertaistukiryhmiä.” (äiti A)

”Ei ikinä.” (äiti B)

*”Ei, ei ja kyllä mä oon sitä miettiny, mutta en mä oo ainakaan löytäny tästä lähis-
töltä mistään.” (äiti C)*

Kaksi äideistä olisi ollut halukas menemään vertaistukiryhmään ja tunsu, että olisi hyötynyt, jos sellaista olisi hänen kohdalleen järjestynyt:

”En mä tiedä, kyllä mä varmaan olisin. Kaikist helpoinhan on keskustella ihmisten kanssa jotka ovat samas tilanteessa.” (äiti B)

”Ilman muuta. Kyllä mä niinku tiedostan sen, että en mä niinku loputtomiin järjissäni selviä ihan ittekseni, että että, että vaikka pidän itteäni sisukkaana.” (äiti C)

Yksi äideistä ei kokenut vertaistukiryhmää itselleen tärkeänä:

”En tiedä, mä oon varmasti siinä mielessä semmonen ihminen, että mä mieluumin tuttujen ihmisten kanssa käyn sitä asiaa läpi kuin sitten taas ihan ventovieraitten kanssa.” (äiti A)

Vaikka äidillä ei ollut omaa halukkuutta ryhmään, hän pohti erilaisia puolia vertaisryhmästä ja uskoi sen voimaannuttavaan vaikutukseen. Henkilökohtaisesti hän ei ollut halukas ryhmiin menemään:

”...tavallaan se että tulis semmonen fiilis että sä et oo yksin sen asian kanssa...” (äiti A)

Äiti pohti myös vertaistoiminnan kehittämistä. Hän toivoi, että toimintaa monipuolistettaisiin ja vertaisryhmätoiminta mahdollistettaisiin nettipalveluihin. Äitiideoi ryhmää joka kohtaisi toisiaan netin kautta. Ryhmä olisi tarkoitettu vertaistukena vanhemmille ja ulkopuoliselta ryhmään kirjautuminen voitaisiin estää esimerkiksi sosiaalityöntekijältä saadun salasanan kautta:

”Mikään ei estä ja silloin sä voit olla anonymisti siellä. Sun ei tarvi olla omilla kasvoillasi siellä ja näin.” (äiti A)

Sama äiti oli tehnyt itse lastensuojeluilmoituksen lapsestaan. Huoli oman lapsen rajattomuudesta ja kotoa karkailusta olivat syynä lastensuojeluun yhteydenottoon.

Äiti kertoi usein jälkeenpäin pohtineensa toimintaansa: olisiko elämä ollut helpompaa, jos hän olisi jättänyt ilmoituksen tekemättä. Hätä lapsesta oli tuolloin suuri ja lastensuojeluilmoitukseen oli siten aihetta, joten varmasti äidin toiminta oli oikea. Lastensuojeluilmoitus omasta lapsesta silloin kun lapsi aiheuttaa omalla käytöksellään itselleen suuria vaaratilanteita, kertoo vanhemman rakkaudesta ja huolenpidosta lastaan kohtaan. Reagoimattomuus ja avun pyytämättömyys tällaisessa tapauksessa olisi välinpitämättömyyttä. Ymmärrettävästi ilmoituksen teko ei ole helppoa ja siitä seuraava lapsen sijoittuminen pois kotoa aiheuttaa syyllisyyttä ja haastatteleman äidin kaltaisia ajatuksia oikean ja väärän ratkaisun tekemisessä. Haastattelussa äiti pohti termiä huostaanotto. Äiti pohti miksi puhumme aina huostaanotosta, miksi emme huomio, että voi olla myös termi huostaan anto? Äiti oli kokenut, että hänen lapsensa on huostaanan-

nettu. Huostaanantaja oli ollut hän – huolestunut äiti, joka oli toivonut ja pyytänyt näin apua sosiaalityöltä:

”Itse asiassa olen tässä vuosien varrella useampaan otteeseen niinkun sosiaalityöntekijöillekin tuonut sen asian esille, että suomessa saisi olla kaksi eri termiä: että lapset vois olla huostaan otettuja tai huostaan annettuja.” (äiti A)

Huostaananto ei tee oman lapsen sijoituksesta kokemuksena helpompaa. Syyllisyys ja hätä lapsesta painavat mieltä, ja äiti mietti, olisiko voinut toimia toisin, kuin ilmoittaa huolen lapsestaan ja pyytää apua:

”...sä pyörittelet niitä asioita väkisinkin omassa mielessäs, että teinkö mä nyt oikein, mitä muuta mä oisin voinu tehdä...” (äiti A)

Äiti olisi kaivannut tukea omiin syyllisyyden tunteisiin ja mieltä painaviin kysymyksiin, jotka johtuivat epävarmuudesta, oliko tehnyt oikein lastensuojeluilmoituksen tehdessään. Äidin odotus ja ymmärrys oli ”pysäytys”, jonka hän oletti kestävän lyhyen hoitojakson. Tämän jälkeen äiti oletti ja odotti lapsen palaavan kotiin.

Myös toiset äidit olivat olleet huolissaan lastensa rajattomuudesta ja käyttäytymisestä. Molemmat äideistä tiedostivat avuntarvitsevuutensa ja olivat valmiita ottamaan apua vastaan sosiaalityöntekijöiltä. Järkytykseksi tilanne muuttui siinä vaiheessa, kun heille molemmille tuli tiedoksi lapsen huostaanotto:

”...koska mä olin silloin sitä mieltä ett jotain on pakko asialle tehdä, enneku sattuu jotain paha...” (äiti B)

”...tilanne oli jo kauan ollut apua tarvitseva.” (äiti C)

Jokainen äideistä oli huostaanantaja. Apua pyydettiin, odotettiin ja myös saatiin. Avohuollon tukitoimet eivät olleet riittäviä, ja jouduttiin turvautumaan huostaanottoon. Äidit antoivat lapsensa huostaan toivoen parasta. Oman lapsen sijoittuminen oli järkytys, josta toipuminen on kestänyt kauan. Lapset sijoittuivat lastensuojelulaitokseen. Yhteistyö lastensuojelulaitoksen kanssa alkoi ja elämässä oli jatkettava eteenpäin.

6.7 Kokemuksia ja odotuksia lastensuojelulaitokselta

Lastensuojelulaitoksen perhetyö on ollut jokaiselle äidille tärkeä tuki. Lasta hoitava laitos koettiin hyvänä silloin, kun henkilökunta oli helposti lähestyttävää, ymmärtävää ja äitiä lapsen asioissa ajan tasalla pitävää. Tyytyväisyyttä toivat myös henkilökunnan yhteydenpidot ja äidin mielipiteiden kysyminen lasta koskevissa asioissa. Henkilökunnalta odotettiin paljon kasvatuskumppanuutta, joka tarkoitti että äidin kanssa yhdessä pohditaan lapsen kasvatusta. Hyvänä kokemuksena koettiin henkilökunnan saatavuus silloin kun heihin syystä tai toisesta haluttiin ottaa yhteyttä:

”Olen saanut aina tarvittavan tiedon. Sieltä saa aina jonkun kiinni. Olen saanu aina vastaukset kysymyksiini.” (äiti B)

”...että olis niinku joku kenelle jutella asioista. Esimerkiksi sijoituspaikan henkilökunta tietää asioita jo muutenkin, niin heille ei tarvii ruveta selittelemään sitten ja se on niin paljon helpompaa sitten siinä vaiheessa...” (äiti C)

Lastensuojelulaitoksen perhetyöhön nimettyä henkilöä pidettiin erittäin tärkeänä ja toivottavana:

”...siellä tunnetaan se lapsi ja ollaan sen vanhemman kanssa jatkuvasti tekemisissä, niin se on se kaikkein rakentavin keino, ja mun mielestäni se pitäis ehdottomasti olla joka ainoassa paikassa...” (äiti A)

”Kyllä se on varmaan parempi sieltä sijoituspaikan kautta, kun niillä se koko paketti on niin sanotusti hallussa. Se auttaa sekä äitiä että lasta, molempia sitten yhtälailla...” (äiti C)

Lastensuojelulaitokselta toivottiin perhetyötä ja omaa tukihenkilöä. Perhetyötä toivottiin erityisesti lastensuojelulaitoksesta, ei sosiaalipalveluista. Jokainen äideistä perusteli tämän tuntuvan luonnollisemmalta. Perhetyötä tekevä tukihenkilö tuntui lähemmältä kuin sosiaalityöntekijä tai sosiaalipalveluista tarjottu työntekijä. Hyväksi koettiin, että tukihenkilö olisi vanhempaa varten, ja samalla hän tuntisi lapsen, ollen tietoinen, miten lapsi toimii arjessa ja mitä hänelle kuuluu. Perhetyötä tekevä

tukihenkilö koettiin voimaannuttavana ja luottohenkilönä, joka pitäisi olla jokaisessa laitoksessa tarjottavana:

”Se olisi varmaan unelma.” (äiti C)

Lastensuojelulaitoksen tukihenkilö olisi äitien mielestä myös hyvä tuki viranomaisneuvotteluissa.

Haastellut äidit toivoivat lastensuojelulaitoksen tukihenkilöltä tukea lasta koskevien asiakassuunnitelmien ja neuvottelujen valmisteluun, niissä olemiseen ja tunteiden läpikäymiseen neuvottelujen jälkeen. Esille tuli neuvotteluihin liittyvä jännitys ja tunne ikään kuin vastakkainasettelusta oman vanhemmuuden ja viranomaisten kanssa. Vanhemmat toivoivat lastensuojelulaitoksen tuttua tukihenkilöä omaksi tuekseen neuvotteluihin. Keskusteluissa tuli myös esille, että olisi huomattavasti helpompaa tulla lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan, jos vanhemmalla olisi etukäteen tietoa, millaisia asioita lapsen kannalta tullaan käsittelemään. Lastensuojelun perhetyö koettiin myös tältä kannalta erityisen tärkeäksi:

”...kun kävis etukäteen läpi niitä asioita mitä siellä (asiakassuunnitelmassa) käydään läpi niin siihen keskusteluun ja siihen suunnitelmaan osallistuminen on paljon helpompaa...” (äiti A)

Haastattelujeni perusteella äidit haluavat olla mukana lastensa kasvatuksessa mahdollisimman paljon. Äidit toivovat tiivistä yhteistyötä lastenkodin henkilökunnan kanssa. Henkilökunnan tärkeäksi tehtäväksi jää vanhemman kunnioittaminen ja huomioiminen, kun lasta kasvatetaan ja hänen asioistaan tehdään päätöksiä. Vanhempaa ei tule tuolloin ohittaa ja unohtaa.

Siellä, missä on lapsen arki, on myös tieto siitä, kuinka lapsi arjessa pärjää ja mitä apua hän kasvatuksessaan mahdollisesti tarvitsee. Lasta hoitava yhteisö tuntee ja tietää lapsen ja siten on hyvin luonnollista, että tuki vanhemmalle tulee samasta paikasta. Yhteistyö vanhemman kanssa on näin ollen lapsen ja vanhemman etu. Tämä tuli myös

haastatteluissani esille. Äidit toivovat henkilökunnan läheistä ja luontevaa suhtautumista itseensä. Heille on tärkeää työskentely koko perheen kanssa, ei yksistään lapsen.

7 JATKOTUTKIMUSAIHEET

Haastatteluiden kautta pohdin perheen asemaa ja huostaanottoa. Lapsen huostaanotto tapahtuu yleensä vaiheessa, jossa perheen tilanne on tavalla tai toisella kriisiytynyt. Kriisi perheessä koskettaa sekä huostaan otettua lasta että hänen vanhempiaan. Usein perheessä on huostaan otetun lapsen lisäksi myös muita lapsia. Pohdin, kuinka perheen tilanne ja huostaanotto vaikuttavat lapsen sisaruksiin. Mitkä ovat heidän tunteensa ja kokemuksensa? Onko heille järjestetty kriisiapua?

Näen tärkeänä että huostaanottoprosessin kokeneessa perheessä jokainen perheenjäsen tulisi kuulluksi ja saisi mahdollisuuden apuun. Toivon, että huostaan otetun lapsen sisarukset saavat tilaisuuden huostaanottoon liittyvän kriisin läpikäymiseen. Siksi koen tärkeänä, että myös heidän kokemuksistaan tehdään tutkimusta. Tämän näen tärkeänä työni jatkotutkimusaiheena.

8 POHDINTAA

Jokainen vanhempi on yksilöllinen ihminen. Vastoinikäymiset ja niistä selviäminen ovat myös yksilöllisiä, henkilökohtaisia kokemuksia. Lapsen huostaanotto on yleensä kriisi sekä lapselle että hänen läheisilleen, erityisesti lapsen vanhemmille. Huostaanotto on jokaisessa perheessä omanlaisensa sisältäen perheen historian ja perheen tarinan. Näillä kokemuksilla on suuri merkitys lapselle ja vanhemmalle sekä huostaanottohetkellä että tulevaisuudessa.

Haastatteluissa huomioni kiinnittyi äitien tunteisiin ja kokemuksiin. Äitien kokemukset näistä olivat hyvin samansuuntaiset. Myös aikaisemmissa työni kautta tulleissa keskusteluissa samaa kokeneiden vanhempien kokemukset ovat olleet samanlaisia kuin haastattelemissa äideillä. Tämä osoittaa sen, että lapsen sijoittuminen pois kotoa on elämäntilanteena rankka ja voimavaroja romahduttava.

Tutkimukseni mukaan huostaanoton hyväksyminen ja sopeutuminen tapahtuneeseen vaativat aikaa ja avoimuutta. Avoimuus on rehellisyyttä ja tilanteen selventämistä vanhemmalle. Vanhemman voi olla vaikeaa ymmärtää, mitä huostaanotto tarkoittaa, miten prosessi etenee ja mitä hänen lapselleen nyt tapahtuu. Vanhemman oma käsitys tilanteesta voi olla hyvin totuudenvastainen. Ymmärrys oman avun tarvitsevuuteen tai sen saatavuuteen voi jäädä toissijaiseksi. Siksi onkin tärkeää huomioida, kuinka vanhempi ymmärtää tilanteen, miten hän siihen reagoi ja mitä apua hän mahdollisesti tarvitsee. On myös tärkeää, että vanhemmalle tai vanhemmille kerrotaan mahdollisuudesta saada apua useasti ja luovuttamatta, vaikka vanhempi siitä alussa kieltäytyisikin.

Haastatteluista tulleiden vastausten perusteella näen tärkeänä, että huostaan otetun lapsen vanhempaa pidetään ajan tasalla lapsensa asioissa ja hänen mielipiteitään kysytään ja kunnioitetaan lapsen kasvatuksessa sekä häntä koskevissa päätöksissä. Myös aito välittäminen ja vanhemman kuulumisten kysyminen lohduttavat. Tämä helpottaa vanhemman tunteiden käsittelyä ja antaa hänelle tunteen omasta arvokkuudestaan ja vanhemmuudestaan.

Lastensuojelutyötä tehdessämme meidän tulee muistaa, että lapsen etu elämässä on myös se että hänen vanhemmistaan pidetään huolta. Vanhemmalla on etuoikeus oman lapsensa elämässä silloin, kun hän haluaa lapselleen turvallista elämää. Mielestäni vanhemman etuoikeus on tuolloin myös saada apua ja neuvoa elämässä eteenpäin selviytyäkseen.

Sosionomin työn näkökulmasta näen tärkeänä ihmisen kohtaamisen. Kohtaamme työssämme erilaisia ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa. Kohtaamme ihmisen kriisiä, hätää ja luopumista, syyllistämistä ja syyllistymistä. Kujala (2006) kirjoittaa, että kaikilla työntekijöillä, jotka kohtaavat sijoitettujen lasten vanhempia, on mahdollisuus toimia heidän vanhemmuutta tukien. Meidän on vain huomattava ja nähtävä tuen tarpeet ja myös mahdollisuudet tuen antamiseen. Voimme antaa tukea yksilöllisesti siitä näkökulmasta, josta työskentelemme vanhemman kanssa.

Sosionomeina meidän tulee sisäistää ymmärrys ihmisen yksilöllisyydestä, hänen ainutlaatuisuudestaan. Meidän tulee muistaa, että jokainen elämäntarina ja tilanne on ainutkertainen. On tärkeää, että kunnioitamme ihmisen kokemaa ja oman elämänsä asiantuntijuutta.

Opinnäytetyöni Äidin kriisi lapsen huostaanotossa on ollut itselleni hyvin läheinen ja opettava. Äidit, jotka minulle haastattelunsa antoivat, olivat monen tärkeän huomioni ja kokemukseni opettajana. Haastattelujeni kautta olen saanut tärkeää tietotaitoa työhöni, jossa tapaan huostaanotettujen lasten vanhempia. Olen myös saanut kasvaa ihmisenä. Näen tämän kasvun hyvin tärkeänä ihmissuhdetyötä tehdessäni.

Haastattelut jäivät lämpimästi mieleeni ja kulkevat mukani muistuttaen ihmisen aidosta kohtaamisesta, ihmiseen tutustumisesta. Annan suuren kiitokseni siitä näille rohkeille ja avoimille äideille.

LÄHTEET

- Avohuolto. 2010. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportin internetsivut. Päivitetty 31.1.2012. Saatavissa:
<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/sijoitustukitoimena/> [viitattu 2.2.2012].
- Bardy, M. (toim.) 2011. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. 3. painos. Teoksesta Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Birstolin, A. 2003. Perheensuojelu osaksi huostaanottoprosessia. Perheterapia- lehti 3/2003.
- Hammarlund, C.-O. 2004. Kriisikeskustelu. Kriisituki, jälkipuinti ja konfliktien käsittely. Pieksämäki: RT-Print Oy.
- Hellsten, T. 1999. Vanhemmuus – vastuullista vallankäyttöä. Helsinki: Tommy Hellsten ja Kirjapaja Oy.
- Hellsten, T. 2001. Ihminen tavattavissa. 5.painos. Helsinki: Tommy Hellsten ja Kirjapaja Oy.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita. 2002. 6.-8. painos. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Huostaanotto. 2007. Lastensuojelun käsikirja. Päivitetty 31.1.2012. Saatavissa:
<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/> [viitattu 2.2.2012].
- Huostaanoton prosessi. 2007. Lastensuojelun käsikirja. Päivitetty 31.1.2012. Saatavissa:
<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/prosessi/> [viitattu 2.2.2012].

Ijäs, K. 2003. Sukupuu. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jokinen, J. 2006. Vanhemmat kriisissä. Esitys toimenpiteistä huostaanottomenettelyn kehittämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö. Huostaanottotyöryhmän raportti. Sosiaaliportin internetsivut. Saatavissa: <https://www.sosiaaliportti.fi/File/bd5c0466-1a2d-4954-a8ef-03b24755ad17/Loppuraportti%20150106.pdf> [Viitattu 7.1.2012].

Kalliokoski, S-M. & Nissinen, H-T. 2010. Isien kokemuksia lastensa huostaanotosta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010111214409> [Viitattu 7.12.2011].

Kananoja, A. Lähteinen, & M. Marjamäki, P. (toim.) 2010. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Koivuluoma, K. Pasanen, J. & Santalahti, N. 2009. Huostaan otettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista huostaanottoprosessin aikana. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavissa. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jamk1237967730-9> [Viitattu 11.9.2011].

Kujala, V. 2006. Sijoitettujen lasten biologisten vanhempien tukeminen. Helsinki: Sininauhaliitto ry. Saatavissa: http://www.sininauhaliitto.fi/data/liitteet/eep_opas_biologisten_vanhempien_tukeminen.pdf [viitattu 10.9.2011].

Lastensuojelulaki 12.2.2010/88.

Lastensuojelutarpeen selvitys. 2007. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportin internetsivut. Päivitetty 31.1.2012. Saatavissa: http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/lastensuojelutarpeen_selvitys/ [viitattu 2.2.2012].

Lindqvist, M. 2002. Hyvät, pahat ja pyhä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Malinen, B. 2003. Häpeän monet kasvot. Helsinki: Kirjapaja Oy .

Mattila, K-P. 2010. Asiakkaana ihminen. Työnä huolenpito ja auttaminen. Juva: WS Bookwell Oy.

Mitä on lastensuojelu? 2010. Lastensuojelun käsikirja. Saatavissa: Sosiaaliportin Internet-sivuilla <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita-on-lastensuojelu/> [viitattu 2.2.2012].

Mäkinen, P. Raatikainen, E. Rahikka & A. Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Niskala, A. 2010. Mallinnus sosiaalityön kehittämisen välineenä. Teoksessa: Laitinen, & M. Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Oy Ylioppilaskustannus, HYY Yhtymä.

Pohjola, M. 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa: Laitinen, M. Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Oy Ylioppilaskustannus, HYY Yhtymä.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Salmela, A. 2010. Sijoitettujen lasten vanhempien kokemuksia lastensuojelupalveluista Kuopiossa: Opinnäytetyö. Pieksämäki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010092913309> [viitattu 6.12.2011].

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Juva: WS Bookwell Oy.

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Organisaatio, jolle anomus osoitetaan

Lappeen ryhmäkodit Oy, Lapsi- ja nuorisokoti Toivola,
Mattilantie 1, 53650 Lappeenranta p. 050-3743782

Vastuuhenkilö organisaatiossa

Juha Ilvonen p.050-3743891

Tutkimuslupan anoja

Anne Kurkinen p. 040-7781156

Tutkimuksen nimi

Äidin kriisi lapsen sijoituksessa

Tutkimuksen tarkoitus

Äidin toiveet ja odotukset lapsen sijoittumisen aikana ja sen jälkeen

Aineiston keruun arvioitu ajankohta

Syksy 2011

Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimusmenetelmä koostuu avoimista haastatteluista.

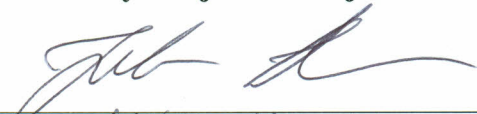
Tutkimuksen ohjaaja

Merja Nurmi

**Lupa myönnetään
paikka**

Lappeenranta 3.10.2011

Luvanmyöntäjän allekirjoitus

JUHA ILVONEN

Päiväys ja ohjaavan opettajan allekirjoitus

Päiväys ja tutkimuslupan anojan allekirjoitus

3.10.2011

Suostumuskaavake

Suostumus haastattelun käyttämiseen opinnäytetyössä:

”Äidin kriisi lapsen sijoituksessa”

Haastattelu on osa sosionomi (AMK) opinnäytetyötäni. Sitoudun vaitiolovelvollisuuteen ja käytän haastattelun kautta saatua aineistoa ainoastaan opinnäytetyöhöni, jonka jälkeen hävitän aineiston. Lupaen tehdä opinnäytetyöni sosiaalityön eettisten ohjeiden mukaisesti. Haastateltavat pysyvät työssäni anonyymeinä.

Suostun siihen, että haastatteluni kautta saatua aineistoa saa käyttää kyseiseen opinnäytetyöhön.

Aika ja paikka

Haastateltavan allekirjoitus

Haastattelija